

Osnovna šola Leona Štuklja Maribor
Klinetova 18
2000 Maribor

»55.srečanje Mladih raziskovalcev«

PEKRE - KO JE ODLOČNOST MARIBORČANOV UGNALA JLA
RAZISKOVALNA NALOGA
RAZISKOVALNO PODROČJE: ZGODOVINA

Avtorji: Andraž ARNEČIČ, Neja ONIČ, Klemen JEŠOVNIK

Mentor: Aleksander PEKLAR

Maribor, maj 2021

KAZALO VSEBINE

1. UVOD.....	8
2. NAMEN IN CILJI	10
3. METODOLOGIJA	11
4. PREGLED DOGODKOV OB RAZPADU JUGOSLAVIJE IN OSAMOSVOJITVI SLOVENIJE	12
4.1 RAZPAD JUGOSLAVIJE	12
4.2 OSAMOSVOJITEV SLOVENIJE	14
5. PEKRE – KO JE ODLOČNOST MARIBORČANOV UGNALA JLA	19
5.1 KAJ JE TERITORIALNA OBRAMBA	19
5.2 PEKRSKI »ENKARJI«.....	21
5.3 UČNI CENTER PEKRE – MERJENJE MOČI PRED SPOPADOM	23
6. DESETDNEVNA VOJNA V »TOTEM MARIBORI«.....	41
7. ZANIMIVE DROBTINICE	44
8. POMEN SAMOSTOJNE SLOVENIJE ZA MLAJŠO GENERACIJO.....	47
9. ZAKLJUČEK.....	50
10. VIRI IN LITERATURA	51

KAZALO SLIK

Slika 1: Obkolitev 710. učnega centra v Pekrah	24
Slika 2: Breda Čepe med podpolkovnikoma JLA Milanom Stevilovićem in Radkom Katalino	27
Slika 3: Ernest Anželj - "Armbrust", ob pričakovanju napada JLA.....	29
Slika 4: Živa veriga Mariborčanov.....	30
Slika 5: Občana Maribora hodita za vozili, v katerih so bili vojaki JLA.	32
Slika 6: Pripadniki PEM, kot "živi ščit"	33
Slika 7: Poveljnik mariborskega korpusa, generalmajor Mićo Delić.....	35
Slika 8: Mariborčani in PEM pred vojašnico vojvode Mišića takoj po smrti Josefa Simčika.	38

POVZETEK:

Raziskovalna naloga predstavlja dogajanje v Mariboru ob osamosvajanju Slovenije. Namen naloge je prikazati, kako je osamosvajanje Slovenije in desetdnevna vojna vplivala na življenje Mariborčanov. V prvem delu naloge smo opisali dogajanje v Jugoslaviji v zadnjih letih pred razpadom države, razloge, zakaj se je Slovenija osamosvojila, potek osamosvojitvenega procesa in desetdnevno vojno na splošno. V drugem delu naloge smo se osredotočili na dogajanje v Mariboru, natančneje na Pekrske dogodke, ki smo jih prikazali s pomočjo intervjujev z veterani osamosvojitvene vojne in miličniki. Njihove izpovedi smo dopolnili še z članki v časopisih tistega časa. V zadnjem poglavju smo nalogo dopolnili še z dogajanjem v Mariboru med desetdnevno vojno in nekaj zanimivimi zgodbami. Dodali smo tudi svoje kratko razmišljanje o tem, kako vidimo pomen samostojnosti Slovenije in sodobno Slovenijo skozi naše oči.

Ključne besede: plebiscit, neodvisnost, TO, DEMOS, pekrski dogodki, desetdnevna vojna, JNA, Slovenija, Jugoslavija

Iskreno se zahvaljujemo našemu mentorju in vsem, ki so sodelovali pri nastanku te raziskovalne naloge. Še posebej pa tistim, ki so bili z nami pripravljene deliti spomine na dogodke, obravnavane v tej raziskovalni nalogi. Posebej se zahvaljujemo načelniku Vojaškega muzeja Slovenske vojske, brigadirju Ernestu Anželjcu in gospodu Mirku Ploju, ki

sta nam bila v veliko pomoč pri nastajanju te raziskovalne naloge. Seveda pa ne smemo pozabiti na naše starše in njihovo zlato potrpljenje ob našem »živčkanju«.

*»Deželi s štirimi milijoni pridnih rok se ni bati samostojne
prihodnosti«.¹*

¹ Iz plakata ob plebiscitu o samostojnosti Slovenije, avtor: Jure Apih in Futura, hrani: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.

1. UVOD

Države in imperiji so skozi zgodovino vedno nastajali in propadali. Predvsem zemljevid Evrope je bil v zadnjih petdesetih letih podvržen velikim spremembam. To je postalo precej izrazito v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Takrat je prišlo do propada Sovjetske zveze in vzhodnega bloka. Nemčija se je združila v enotno državo in razpadla je druga Jugoslavija. Takrat so vsi jugoslovanski narodi ustvarili svoje države. Med njimi smo bili tudi mi, Slovenci. Leta 1991 nam je uspelo, da smo uresničili svoje stoletja stare sanje in smo končno dobili svojo državo. Ta trenutek, od katerega letos mineva trideset let, pa so pospremile besede prvega predsednika samostojne Republike Slovenije, Milana Kučana: »*Nocoj so dovoljene sanje, jutri je nov dan.*«² In resnično smo takrat Slovenci začeli uresničevati svoje sanje. Žal je moralo pred pravo samostojnostjo priti do oboroženega konflikta z vojsko bivše skupne države in tudi pred tem so bile že napetosti – pekrski dogodki. Prav te dogodke smo se odločili opisati v nalogi, saj tudi od njih bo 23. maja 2021 minilo trideset let. Njihov pomen pa je zelo velik, saj so prav pekrski dogodki pokazali, da lahko odločnost in enotnost ljudi užene še tako močnega nasprotnika.

V prvem delu naloge smo naredili kratki zgodovinski oris nastanka mesta Maribor in predstavili Mestno občino Maribor. Nato smo opisali procese, ki so pripeljali do osamosvojitve Slovenije. Vključili smo opis stanja v Jugoslaviji in težav, ki so pripeljale do želje posameznih narodov po samostojnosti. Pri tem smo se predvsem osredotočili na politične procese v Sloveniji in razloge, zakaj je prišlo do napetosti med Ljubljano in Beogradom.

Nalogo smo nato nadaljevali z opisom pekrskih dogodkov. Dogodke smo obdelali s pomočjo knjižnega gradiva, člankov v časopisu, predvsem pa s pomočjo spominov, ki so nam jih zaupali nekateri takratni pripadniki posebnih enot milice in pripadniki Teritorialne obrambe, ki so branili 710. učni center v Pekrah. Tako nam je uspelo ustvariti dokaj celovito sliko dogodkov, ki veljajo kot prvi večji konflikt med Jugoslovansko ljudsko armado in Teritorialno obrambo. Zato, da smo zaokrožili temo, smo nato še na kratko opisali dogajanje v Mariboru med desetdnevno vojno in njen zaključek z odhodom zadnjega jugoslovanskega vojaka iz območja samostojne Republike Slovenije.

² Iz govora Milana Kučana na Trgu republike v Ljubljani ob razglasitvi samostojnosti Slovenije, 26. junij 1991.

Na koncu smo za zanimivost dodali še nekatere zanimive zgodbe, ki smo jih zasledili v literaturi in ki so nam jih zaupali naši sogovorniki. Nalogo smo nato zaključili še s svojim gledanjem na pomen življenja v samostojni in neodvisni Republiki Sloveniji kot del moderne evropske skupnosti.

Skozi raziskovanje Pekrskih dogodkov in desetdnevne vojne v Mariboru nasploh, smo dobili zanimiv vpogled v lokalno zgodovino, ki se ji morda ne posveča toliko pozornosti, kot bi si zaslužila. Spoznali smo predvsem, kako pomembno je poznati lokalno zgodovino, predvsem pa kakšno vlogo pri tem igrajo ljudje. Predvsem nam je bilo zanimivo, ko smo videli, kako odločno so se ljudje zoperstavili oboroženim vojakom. Prepričani smo, da so se bali, tako kot bi se bal vsak, vendar je vseeno prevladala volja.

Težave pri pripravi naloge so predstavljale predvsem razmere, v katerih trenutno živimo. Z našimi sogovorniki smo se morali povezati preko raznih aplikacij za komunikacijo preko spleta ali s pomočjo telefona. Zaradi tega so razgovori bili tudi veliko krajši, kot bi bili, če bi potekali v živo. Tudi dostop do knjižnic in muzejev je bil zelo otežen, saj so bile te institucije večino časa, ko je nastajala ta naloga, zaprte. Ob rahljanju ukrepov smo nato le lahko obiskali Vojaški muzej Slovenske vojske, kjer so nam prijazno pomagali pri nastajanju raziskovalne naloge.

Kljub temu smo bili večino časa omejeni predvsem na vire in literaturo, ki smo jo imeli doma ali pa smo si jo sposodili od prijateljev in znancev, ter na vire, ki so dostopni na spletu. Pomagali smo si tudi z nekaj videofilmi na omenjeno tematiko.

2. NAMEN IN CILJI

NAMEN:

Namen raziskovalne naloge je predstaviti dogajanje v Pekrah, ob obkrožitvi 710. učnega centra teritorialne obrambe, ki se je zgodil 23. maja 1991, ter tudi drugih dogodkov, ki so bili neposredno povezani s tem.

CILJI:

- zbrati podatke o tem, kaj je pripeljalo do tega, da so se jugoslovanski narodi želeli osvoboditi
- opisati politične procese osamosvajanja Slovenije in razloge za napetosti med Beogradom in Ljubljano;
- ugotoviti, zakaj je prišlo do obkrožitve učnega centra Teritorialne obrambe v Pekrah;
- ugotoviti, kakšna je bila vloga civilnega prebivalstva ob obkrožitvi učnega centra v Pekrah;
- s pomočjo zbranega gradiva in podatkov opisati potek dogajanja povezanega s Pekrskimi dogodki;
- poiskati ljudi, ki so pripravljeni z nami deliti svoje spomine o Pekrskih dogodkih in osamosvojitveni vojni za Slovenijo.

HIPOTEZE:

- Predpostavljamo, da je bila vloga medijev in civilnega prebivalstva ob Pekrskih dogodkih zelo pomembna.
- Predpostavljamo, da je večina ljudi za dogodke, ki so se odvijali v Pekrah, izvedeli iz medijev.
- Predpostavljamo, da so Pekrski dogodki bili vrhunec nastalih napetosti ob osamosvajanju Slovenije.
- Predpostavljamo, da se ljudje zavedajo pomembnosti samostojnosti Slovenije in da so ponosni na to, da imamo samostojno državo.

3. METODOLOGIJA

Pri izdelavi raziskovalne naloge z naslovom *Pekre – ko je odločnost Mariborčanov ugnala JLA* smo uporabili različne metode dela:

1. Zbiranje podatkov

V knjižnici in na spletu smo poiskali knjižno in neknjižno gradivo o osamosvojitvi Slovenije in Pekrskih dogodkih. V nalogi smo nato opisali dogodke ob osamosvajanju Slovenije na splošno, dogajanje v Pekrah in dogajanje med osamosvojitveno vojno v Mariboru.

2. Analiza podatkov

Zbrane podatke smo analizirali in kritično presodili ter ocenili njihovo uporabnost za namene raziskovalne naloge.

3. Intervju

Izvedli smo intervjuje z bivšimi pripadniki specialnih enot milice in branitelji 710. učnega centra v Pekrah. Njihove spomine in izpovedi smo nato smiselno vključili v raziskovalno nalogo.

4. Anketa

V okviru raziskave smo izvedli krajšo anketo, katere rezultate smo vključili v raziskovalno nalogo.

5. Urejanje podatkov

Zbrane podatke smo uredili in jih vključili v predvidena poglavja.

4. PREGLED DOGODKOV OB RAZPADU JUGOSLAVIJE IN OSAMOSVOJITVI SLOVENIJE

Jugoslavija je bila država, v kateri so bili združeni južnoslovanski narodi. Po drugi svetovni vojni se je imenovala Federativna ljudska republika Jugoslavija (FLRJ), s spremembo ustave pa se je preimenovala v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo (SFRJ). Obstajala je do leta 1992, ko je dokončno razpadla. Državo je vodil Josip Broz Tito, po njegovi smrti leta 1980 pa Predsedstvo SFRJ.³

4.1 Razpad Jugoslavije

Zaradi lažjega razumevanja poteka razpada Jugoslavije, je potrebno prvo razumeti, kakšna država je bila Jugoslavija oz. SFRJ. Država je bila namreč sestavljena iz šestih socialističnih republik (SR Slovenija, SR Hrvaška, SR Srbija, SR Bosna in Hercegovina, SR Črna Gora in SR Makedonija) in dveh avtonomnih pokrajin (Vojvodina in Kosovo).⁴

Glavni razlog, da je država sploh obstajala tako dolgo, je brezdvomno bil Tito, saj so se po njegovi smrti leta 1980 začele v državi pojavljati hude napetosti med posameznimi narodi. Brez dvoma, pa so se težave, v manjši meri, začele kazati že pred njegovo smrtjo. Te so bile predvsem gospodarske narave, saj je jugoslovansko gospodarstvo beležilo velike izgube. Posledično se je država vedno bolj zadolževala, kar je pripeljalo do dviga cen. Posledično je državi začelo primanjkovati denarja, hkrati pa je prihajalo tudi do delavskih stavk. Država je težave poskusila rešiti z varčevalnimi ukrepi. Ukrepi so med drugim naleteli na odpor, saj so med posameznimi deli države vladale velike gospodarske razlike. Sever je bil veliko bolj razvit in je bil prepričan, da preveč denarja odteka proti jugu. Medtem pa je bil nerazvit jug prepričan, da sever države bogati na njihov račun. Zaradi zmede in omenjenega odpora v državi ti ukrepi niso bili uspešni.⁵

Gospodarskim težavam so se pridružila še nacionalna trenja med posameznimi jugoslovanskimi republikami. Predsedstvo SFRJ po Titovi smrti namreč ni bilo sposobno obvladati gospodarske in politične spremembe v državi. Leta 1980 so namreč Albanci na Kosovu začeli zahtevati svojo svobodo, kar je pripeljalo do protestov leta 1981. Razlog za to

³ Wikipedija, Jugoslavija. Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Jugoslavija#Socialisti%C4%8Dna_Jugoslavija (27. 10. 2020).

⁴ Wikipedija, Socialistična federativna republika Jugoslavija. Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Socialisti%C4%8Dna_federativna_republika_Jugoslavija (27. 10. 2020).

⁵ Razpotnik, Snoj, Raziskujem preteklost 9, str. 131.

so bile etnične napetosti med Kosovskimi Srbi in Albanci, ki so obstajale že desetletja. Ko je na oblast prišel Slobodan Milošević, mu je uspelo obdržati nadzor nad Kosovom, Vojvodino in Črno Goro. To mu je uspelo predvsem s pomočjo centralistične politike. Prav ta politika pa je povzročila odpor med ostalimi jugoslovanskimi republikami, predvsem Slovenijo in Hrvaško, saj sta se obe zavzemali za večjo demokratizacijo po vzoru vzhodnoevropskih revolucij leta 1989. Zaradi tega so komunistične stranke posameznih socialističnih republik pridobivale na pomenu, medtem ko je bila Zveza komunistov Jugoslavije ukinjena januarja leta 1990. Posledično so se začele odcepljati posamezne jugoslovanske republike. Prva je bila Republika Slovenija, sledila ji je Republika Hrvaška in nato še Bosna in Hercegovina.⁶

Te odcepitve so pomenile začetek vojn v nekdanji Jugoslaviji, ki se je v Sloveniji končala hitro. V drugih republikah, kot sta to Hrvaška ter Bosna in Hercegovina, pa so spopadi bili veliko daljši in krvavi. Skupek državljanskih vojn in drugih dogodkov je trajal od leta 1991 do 2001. Vojna za samostojnost Hrvaške se je končala leta 1995, vojna za samostojnost Bosne in Hercegovine se je prav tako končala tega leta z Daytonskim sporazumom. Kasneje, leta 1998, je prišlo še do vojne na Kosovu. Tukaj je med drugim odigrala vlogo zveza NATO, ki je izvedla vrsto napadov proti srbski vojski. Vojna se je zaključila leta 1999, ko je Kosovo prišlo pod vojaško zaščito KFOR-a. Napetosti so se nadaljevale še v letu 1999, ko je prišlo do spopadov med Albanskimi separatisti in srbsko vojsko v Preševem v južni Srbiji. Spopadi so trajali do 2001. Istega leta pa je prišlo še do bojev med Makedonsko vojsko in albanskimi separatisti v Tetovem v Makedoniji. Boji so se končali februarja 2001.⁷

Kot lahko vidimo, je od konca oboroženih spopadov, ki so bili posledica razpada Jugoslavije minilo komaj 19 let. Napetosti med posameznimi državami pa so prisotne še danes, saj so spomini na vojno še kako živi v zavestih tamkajšnjih prebivalcev. Potrebno je namreč razumeti, da so se procesi proti vojnim zločincem, ki so v teh vojnah zagrešili takšna ali drugačna grozodejstva, prenehali delovati komaj 31. decembra 2017, ko je sodišče podalo poslednjo sodbo proti Goranu Hadžiću.⁸ Obsodili so ga zaradi vojnih zločinov med Hrvaško vojno za neodvisnost. Sodbo so izrekli po njegovi smrti, saj je zaradi bolezni umrl leta 2016.⁹

⁶ Wikipedija, Breakup of Yugoslavia. Dostopno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Breakup_of_Yugoslavia#The_beginning_of_the_Yugoslav_Wars (27. 10. 2020).

⁷ Wikipedija, Yugoslav Wars. Dostopno na: [https://en.wikipedia.org/wiki/Yugoslav_Wars#Kosovo_War_\(1998%E2%80%931999\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Yugoslav_Wars#Kosovo_War_(1998%E2%80%931999)) (27. 10. 2020).

⁸ Wikipedija, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. Dostopno na: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Criminal_Tribunal_for_the_former_Yugoslavia (27. 10. 2020).

⁹ Wikipedija, Goran Hadžić. Dostopno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Goran_Hadžić (27. 10. 2020).

4.2 Osamosvojitve Slovenije

Gospodarske in nacionalne težave so tudi Slovenijo pripeljale do tega, da se je odločila svojo pot nadaljevati kot samostojna država. Gospodarsko je bila Slovenija najrazvitejši del nekdanje Jugoslavije, kar potrjujejo tudi podatki, da sta bila družbeni proizvod in nacionalni dohodek v Sloveniji za dvainpolkrat višja od državnega povprečja. Poleg tega je Slovenija na začetku osemdesetih let z 8,5 % prebivalstva v državi ustvarjala do 18 % skupnega družbenega proizvoda in do 25 % izvoza, od tega 33 % na konvertibilni trg. Razpolagala je tudi z najmodernejšo bolnišnico, ki je bila v Ljubljani in kjer je preminil tudi sam Tito. Zaradi tega slovenska odločitev za samostojnost ni vprašljiva.¹⁰

Vse težave so kot skupek pripeljale do začetka t. i. slovenske pomladi, kot imenujemo dogodek konec 80. let. Prvi tak pomembni dogodek se je zgodil spomladi 1987, ko je izšla 57. številka Nove revije. Tukaj so svoje prispevke za slovenski narodni program objavili France Bučar, Tine Hribar, Peter Jambrek, Jože Pučnik, Ivan Urbančič in Dimitrij Rupel. Vsi so suverenost države razumeli kot pogoj za to, da narod postane nacija, torej narod z lastno državo in da izvirna suverenost pripada narodom, ne federaciji. Ker je ta omejevala suverenost slovenskega naroda, so rešitev videli v demokratičnih spremembah.¹¹

Zaradi slovenskih demokratičnih teženj se je bolj agresivno vedla tudi Jugoslovanska ljudska armada (v nadaljevanju JLA), ki je 1988 ocenila, da v Sloveniji poteka protirevolucija. Zaradi tega je nastal tudi kritičen članek v glasilu Mladina. V članku z naslovom *Mamula, go home*, glasilo ostro napade sekretarja za ljudsko obrambo SFRJ, admirala Branka Mamulo zaradi obiska v Etiopiji in prekupčevanja z orožjem.¹² Posledično je generalštab JLA na seji CK Zveze komunistov Jugoslavije zoper predstavnike opozicije skušala vsiliti represivne ukrepe. Ker sklepi seje niso bili enotni, je generalštab ravnal po svoje. Služba državne varnosti je aretirala publicista Ivana Borštnerja, novinarja Davida Tasića in odgovornega urednika Francija Zavrla ter podčastnika JLA Janeza Janšo. Generalštab jih je obtožil, da so nezakonito prišli do zaupnih vojaških dokumentov. Vojaško sodišče jih je obsodilo na zaporne kazni.¹³

¹⁰ Več avtorjev, Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 386–387.

¹¹ Prav tam, str. 390.

¹² Več Avtorjev, Enotni v zmagi, str. 10.

¹³ Več avtorjev, Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 391.

Omenjen »proces proti četverici« je zelo razburil slovensko javnost, saj je v Ljubljani potekal v srbohrvaškem jeziku in ker je potekal pred vojaškim, ne pred civilnim sodiščem. Prav zaradi tega je bil v Sloveniji ustanovljen Odbor za varstvo človekovih pravic, ki je organiziral množične proteste in opozarjal na spoštovanje človekovih pravic. Sicer ni bil politični organ, je pa prav tako opozarjal na pomen slovenske suverenosti.¹⁴

Opisani dogodki so samo še poglobili nasprotja med Slovenijo in Jugoslavijo. Počasi se je začela formirati slovenska politična opozicija. Temeljni program za njen nastanek je bila *Majniška deklaracija*, ki jo je na velikem protestu v Ljubljani 8. maja 1989 prebral Tone Pavček. Podpisniki so izrazili, da želijo živeti v samostojni državi slovenskega naroda, kot suverena država odločati o povezovanju z drugimi narodi, izrazili s tudi težnje po spoštovanju človekovih pravic, demokratizaciji, večstrankarskem sistemu in sistemu, ki bo zagotavljal »duhovno in gmotno blaginjo v skladu z naravnimi danostmi in v skladu s človeškimi zmožnostmi državljanov Slovenije«.¹⁵

Kot odgovor na Majniško deklaracijo so podporniki Miloševića poskušali v Ljubljani sklicati t. i. Miting resnice, kar pa so z akcijo, imenovano Sever, preprečilo slovenskih policijskih enot.¹⁶

Dogodkov v okviru akcije Sever se spominja tudi Drago Pekar, ki je bil z enoto miličnikov iz Maribora stacioniran v Dobovi. Pričakovali so namreč več vlakov iz Srbije, polne podpornikov Miloševića. Njihova naloga je bila preprečiti, da bi ti vlaki prišli do Ljubljane. Zanimivo je predvsem to, da so vsi vlaki iz juga takrat v glavnem prihajali v Slovenijo preko Dobove in ne Središča ob Dravi ter drugih prehodov. Zato pravi, da je ravno tam bila največja koncentracija slovenskih policijskih enot. Po njegovih besedah, je preprečitev prihoda vlakov v Ljubljano onemogočilo izvedbo *Mitinga resnice*, saj je bilo dogajanje na Trgu revolucije omejeno samo na nekaj posameznikov z jugoslovanskimi zastavami. Po njegovih besedah se niso formirale skupine, ki bi lahko izvajale večje proteste.¹⁷

¹⁴ Razpotnik, Snoj, Raziskujem preteklost 9, str. 133.

¹⁵ Več avtorjev, Enotni v zmagi, str. 20.

¹⁶ Wikipedija, Anti-bureaucratic revolution. Dostopno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Anti-bureaucratic_revolution#Action_North (28. 10. 2020).

¹⁷ Spomin Draga Pekarja, 30. 10. 2020. Zapis hrani avtor.

Poskus mitinga resnice in Majniška deklaracija sta samo še poglobila slovenske demokratične težnje. Nastale so prve politične stranke: Slovenski krščanski demokrati, Slovenska kmečka zveza, Zeleni Slovenije, Liberalna stranka in Socialdemokratska zveza. Da bi bile pred prvimi večstrankarskimi volitvami močnejše, so se povezale v Demokratično opozicijo Slovenije – DEMOS.¹⁸

Hkrati je prihajalo tudi do sprememb v Zvezi komunistov Slovenije pod vodstvom Milana Kučana. Ta je priznala civilno družbo in uvedbo večstrankarskega sistema. Leta 1990 je prišlo tudi do prelomnega dogodka, ko je slovenska delegacija protestno zapustila kongres Zveze komunistov Jugoslavije, ki ga je kasneje tudi zapustila. Tako se je Zveza komunistov Slovenije dokončno ločila od Jugoslovanske.¹⁹

Aprila 1990 so nato stekle prve večstrankarske volitve, kjer je zmagal Demos. Novo vlado je sestavil predsednik Slovenskih krščanskih demokratov, Lojze Peterle. Mesta pomembnih političnih resorjev, kot pripravo države k osamosvojitvi, so mesta notranjega, zunanjega in obrambnega ministra zasedli Igor Bavčar, Dimitrij Rupel in Janez Janša. Kot predsednik predsedstva Republike Slovenije, pa je bil v drugem krogu izvoljeni Milan Kučan. S tem je narod pokazal tudi odobravanje mirnega prehoda iz starega v novi sistem.²⁰

Na vsebino Demosovega programa je močno vplivala že prej omenjena *Majniška deklaracija*. Ta je bila tudi pobuda za sprejetje *Deklaracije o suverenosti republike Slovenije*, leta 1990. Z deklaracijo je Slovenija prevzela oblast nad svojim ozemljem. Zvezni zakoni Jugoslavije na njenem ozemlju niso več veljali. Temu so sledili še drugi osamosvojitveni ukrepi. Določanje vojaškega roka je prešlo v pristojnost Slovenije, prav tako pristojnost nad Teritorialno obrambo. Začele so se pa tudi priprave na izdajo lastnega denarja.²¹

Slovenija je še sicer vedno bila pripravljena ostati v konfederaciji. Predlog konfederalne pogodbe je ponudila v podpis vsem jugoslovanskim republikam, vendar so jo vse razen Hrvaške zavrnil. Zaradi tega je Demos v svojem pristopu postal bolj radikalen. Predlagal je plebiscit o samostojnosti. Ta je bil izveden 23. decembra 1990.²²

Po poročanju časnika Delo so volišča svoja vrata odprla ob sedmi uri zjutraj. To je bil neobičajen dan za Slovence, saj so se odločali o tem, kako bodo živele generacije, ki bodo

¹⁸ Več Avtorjev, Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 394.

¹⁹ Prav tam, str. 395.

²⁰ Več avtorjev, Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 395.

²¹ Razpotnik, Snoj, Raziskujem preteklost 9. str. 135.

²² Več avtorjev, Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 397.

prišle za njimi. V večjih mestih so bila volišča okrašena, druga niso bila posebej označena. Navdušenost in dobro vzdušje je potrjevalo še dejstvo, da so nekateri prišli na volišča v spremstvu harmonikarjev, ponekod pa so dobili tudi zastoj kavo.²³ Neuradni rezultati so bili znani ob pol enih zjutraj. Glasovalo je 93,2 % vseh volilnih upravičencev. Za samostojnost se je odločilo 88,2 %, proti pa 4 %, neveljavnih glasovnic je bilo 0,8 %.²⁴

Po zakonu bi morala Slovenija samostojnost razglasiti v roku šestih mesecev. Zato je skupščina Republike Slovenije razglasila *Izjavo o dobrih namenih in Deklaracijo o spoštovanju temeljnih konvencij Sveta Evrope*. S tem je Slovenija želela podkrepiti svoj namen sporazumne združitve, kar je potrdila tudi z *Resolucijo o predlogu za sporazumno združitve SFRJ* in predlagala srečanje z vodstvi vseh federalnih enot. Kljub odklonilnemu odnosu srbskega vodstva je Slovenija nadaljevala proces osamosvojitve. Skupščina Republike Slovenije je Skupščino SFRJ obvestila o tem, da bo najkasneje 26. junija 1991 razglasila samostojnost. Dan pred razglasitvijo samostojnosti je Republika Slovenija sprejela zakon o grbu in zastavi Republike Slovenije, *Temeljno ustanovno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, Deklaracijo o neodvisnosti* ter vse ostale potrebne zakone. Neodvisnost Slovenije je bila nato razglašena na ljudskem zborovanju na Trgu republike v Ljubljani, 26. junija 1991 zvečer.²⁵

Začetek slovesnosti je bil ob 21.15 zvečer, ko je prišel slovenski politični vrh, poslanci, tuji in domači gostje pred parlament. Predsednik Milan Kučan je nato pregledal častno stražo.²⁶

Prisotne je nagovoril z naslednjimi besedami: »Z rojstvom dobi človek pravico do sanj. Z delom dobi pravico, da zbližuje življenje in sanje. Mi smo včeraj povezali oboje. Zase, za mnoge rodove Slovencev, ki so nekoč sanjali te iste sanje, in za prihodnje rodove, ki bodo na teh sanjah gradili nov svet.«²⁷

²³ Delo, Vsaka pot se začne s prvim korakom Plebiscit je prvi korak na naši poti, št. 298, 24. 12. 1990, str. 2. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_DOC-UWPTZX2F/2/index.html (28. 10. 2020).

²⁴ Delo, Slovenci smo glasovali za samostojno Slovenijo, št. 298, 24. 12. 1990, str. 1. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_DOC-UWPTZX2F/index.html (28. 10. 2020).

²⁵ Več avtorjev, Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 397–399.

²⁶ Delo, Slovesno so razglasili samostojnost Slovenije, št. 149, 27. 6. 1991, str. 1. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_DOC-I55R472S/index.html (28. 10. 2020).

²⁷ Danes so dovoljene sanje, jutri je nov dan. Dostopno na: <http://www.bivsi-predsednik.si/up-rs/2002-2007/bp-mk.nsf/dokumenti/26.06.1991-90-92> (28. 10. 2020).

Po nagovoru so zamenjali staro zastavo z novo. Potekal je tudi kulturni program, ki sta ga izvedla igravec Polde Bibič in Slovenski oktet. Prisotni so posadili tudi lipo, ki jo je blagoslovil nadškof dr. Alojzij Šuštar. Slovesnost se je končala z ognjemetom, z zvonjenjem zvonov, s kresovi na bližnjih hribih in s sliko, na kateri je dvajset planincev na vrhu Triglava razvilo slovensko zastavo.²⁸

Naslednje jutro so se enote JLA iz slovenskih in hrvaških vojašnic napotile proti slovenskim mejnim prehodom, letališču Brnik in drugim pomembnim točkam v Sloveniji. Slovenska Teritorialna obramba in policija sta skušali napredovanje enot JLA ustaviti z blokadami, ki so jih naredili pretežno iz tovornih vozil. Predsedstvo Republike Slovenije je napad obsodilo in pozvalo k mirni rešitvi. Kljub temu je JLA zasedla mejne prehode z Italijo in Avstrijo, vendar vseh načrtov ni mogla izvesti, saj je Teritorialna obramba obkolila vse vojašnice. Po dveh dneh so slovenske enote prešle v protinapad. JLA je odgovorila z letalskimi napadi na brniško letališče, televizijske oddajnike in blokado pri Medvedjeku. Vlada in predsedstvo sta o svojih sklepih, napadih JLA in obrambi Teritorialne obrambe dobro obveščala slovensko in tujo javnost. Vojni prizori so vplivali na mnenje evropske javnosti. Zato so evropski politiki začeli pritiskati na Beograd, naj preneha z vojaškimi akcijami. Sprejet je bil dogovor o ustavitvi sovražnosti – *Brionska deklaracija*. 3. julija 1991 so se spopadi končali in enote JLA so do oktobra odšle iz Slovenije. 25. oktobra 1991 ob polnoči je Slovenijo zapustil zadnji jugoslovanski vojak.²⁹

²⁸ Delo, Slovesno so razglasili samostojnost Slovenije, št. 149, 27. 6. 1991, str. 1. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_DOC-I55R472S/index.html (28. 10. 2020)

²⁹ Razpotnik, Snoj, Raziskujem preteklost 9, str. 135–136.

5. PEKRE – KO JE ODLOČNOST MARIBORČANOV UGNALA JLA

5.1 Kaj je Teritorialna obramba

Preden si pobližje pogledamo enega izmed odmevnejših dogodkov v zvezi z osamosvojitvenimi dogodki v Mariboru, moramo razložiti, kaj pomeni pojem Teritorialna obramba (v nadaljevanju TO).

Veliko ljudi misli, da je TO nastala komaj leta 1991. To prepričanje je zmotno, saj njeni začetki segajo že v leto 1968. Nastala je v zvezi s sovjetsko intervencijo na Čehoslovaškem, ki se je zgodila istega leta. Ta dogodek je Zvezno skupščino SFRJ pripeljal do tega, da je sprejela zakonodajo, ki je del pristojnosti s področja obrambe prinesla na republike. Tako je 20. novembra 1968 nastala Teritorialna obramba Republike Slovenije. Takrat jo je sestavljalo okoli 37.000 pripadnikov in pripadnic, ki so jim poveljevali slovenski častniki v slovenskem jeziku. TO velja za prvo mirnodobno vojsko v zgodovini slovenskega naroda. Iz nje se je kasneje razvila Slovenska vojska, kot jo poznamo danes.³⁰

Pripadniki TO niso nosili uniform. Imeli so le kapo s peterokrako zvezdo (titovko). Jugoslovanska ljudska armada je enote oskrbovala z orožjem, ki je bilo predvideno za določeno formacijo. V primeru mobilizacije teh enot so morala podjetja, občine in okraji prevzeti oborožitev ter jih s svojimi sredstvi pripeljati do ustanov JLA na mobilizacijska mesta in v enote.³¹

Skozi čas obstoja se je oborožitev TO stalno posodabljala. V sedemdesetih letih je oborožitev v glavnem bila lažjega tipa, kasneje, konec osemdesetih let, pa so vse republike za svoje TO začele kupovati nove tipe pehotnega orožja. Hkrati so v obstoječo oborožitev vpeljale še sisteme za protiklepno in protizračno obrambo, s katerimi so razpolagala predvsem večja podjetja, divizion zračne obrambe in jedrska elektrarna. Z nabavo novega orožja pa se je pojavilo tudi vprašanje njegovega skladiščenja. V Sloveniji je bila takrat sprejeta odločitev, da

³⁰ Kladnik, Slovenska vojska v službi domovine, str. 16.

³¹ Prav tam, str. 16–17.

se bo orožje skladiščilo tam, kjer so vojašnice. Tam, kjer pa vojašnic ni bilo, so občine na svoje stroške zgradile skladišča. To se je izkazalo kot pozitiven ukrep, predvsem maja 1990.³²

Slovenci so začeli na TO vedno bolj gledati kot na vojsko naroda. To je skrbelo predvsem JLA. Po letu 1985 so zaradi tega začeli s postopnim podrejanjem teritorialcev armadnemu poveljstvu. Častniki armade so pod pretvezami začeli z razoroževanjem enot in poveljstev TO. Selili so skladišča orožja na vojaške lokacije pod nadzorom JLA in večina pripadnikov TO se takrat ni zavedala, da gre za orožje kupljeno z občinskim in republiškim denarjem. Vse to je še bolj krhalo odnose med Jugoslavijo in Slovenijo.³³

Razoroževanje je doseglo vrhunec aprila 1990, ko je bila v Beogradu seja vojnega sveta, na kateri so sprejeli odločitev o razorožitvi TO. Čas predaje orožja je bil izbran takrat, ko je v Sloveniji prihajalo do menjave vlade. Ukaz so člani TO videli predvsem kot ogrožitev osamosvojitvenega procesa Slovenije. Zato so obvestili nekatere občinske skupščine in posameznike, ki bi imeli vpliv na preprečitev izvajanja ukaza. Kasneje se je z burnimi odzivi oglasila tudi politika in širša javnost, vendar je pod nadzor JLA vseeno prišlo približno 70 % orožja. Okoli 17 štabov TO je zavrnilo predajo orožja. S tem je bila omogočena kasnejša organizacija Manevrske strukture narodne zaščite, v katero so bili vključeni starešine in pripadniki štabov TO ter enote TO. Na tak način se je TO začela sistematično pripravljati na morebitni spopad z JLA. 15. maja 1991 so slovesno otvorili tudi dva učna centra, enega v Ljubljani (Ig), drugega v Mariboru (Pekre).³⁴

³² Prav tam, str. 20.

³³ Kladnik, Slovenska vojska v službi domovine, str. 21.

³⁴ Prav tam, str. 22–29.

5.2 Pekrski »enkarji«

Začetka urjenja prvih slovenskih nabornikov se spominja tudi Ernest Anželj, ki je bil pripadnik prve generacije bodoče Slovenske vojske. Za svoja dejanja pri obrambi Pekar si je prislužil vzdevek »Armbrust«: *»V učnih centrih TO v Pekrah pri Mariboru in na Igu pri Ljubljani se je 15. maja 1991 pričelo usposabljanje (služenje vojaškega roka) prvih mirnodobnih slovenskih vojakov. Takratni čas je bil nemiren in zelo napet. Slovenci smo hoteli imeti samostojno državo, in ker je Slovenija hotela vzpostaviti svojo samostojnost, je potrebovala tudi svojo vojsko. Za usposabljanje svojih novih vojakov je vodstvo (RŠTO) Republiškega štaba teritorialne obrambe Slovenije usposobilo lastne kadre. Večina nas je bila s civilne sfere, imeli smo nekaj vojaškega znanja in izkušenj, predvsem pa veliko volje, srčnosti in ljubezni do svojega naroda, ki si je prizadeval za boljši jutri pod svobodnim soncem.*

V 710. učnem centru v Mariboru je pričelo služiti vojaški rok 120 nabornikov. Pozivu na služenje vojaškega roka so se odzvali vsi, pa čeprav so nekateri že dobili pozive za služenje vojaškega roka v takratni JLA. S tem da so se odzvali klicu svoje domovine Slovenije, so se seveda izpostavili, saj so jih po takratni zakonodaji kazensko preganjali in poskušali na silo privedi v enote JLA. Zakonsko določen vojaški rok je bil v Sloveniji skrajšan na sedem mesecev. Usposabljanje in urjenje prvih mirnodobnih vojakov je temeljilo na moderni vojaški doktrini in na sodobnih didaktičnih principih in metodah ter na spoštovanju osebne integritete in časti. Zagotovljeno je bilo vikanje vseh vojakov, vsak inštruktor pa je moral poznati vse svoje vojake po imenu. Zagotovljen je bil precej ugoden življenjski standard, pri usposabljanju sta bila uporabljana slovensko vojaško izrazoslovje in slovenski bonton, veljati pa so pričeli tudi slovenski vojaški čini, položajne oznake in nazivi. Pripadniki učnega centra smo bili opremljeni z novimi bojnimi uniformami v maskirnih barvah in novimi oznakami Slovenske vojske. Peterokrako zvezdo na kapi je zamenjala slovenska »tribarvnica« – kokarda, ki je s stiliziranim Triglavom in prekržanimi meči poudarjala slovenskost. Na levem ramenu uniforme smo nosili znak prve generacije – zlato izvezeno številko ena na črni podlagi, ki je obrobljena s slovensko »tribarvnico«. Zaradi te oznake so nas drugi pripadniki TO poimenovali »ENKARJI«. Od novega orožja smo imeli protioklepni ročni minomet ARMBRUST in avtomatsko puško SAR - 80.

Pripadniki stalne sestave učnega centra smo bili pred sprejemom prvih vojakov na posebnem usposabljanju v RCOU (Republiški center za obrambno usposabljanje) v Poljčah pri Begunjah. Zraven pridobljenega vojaško strokovnega znanja smo pridobili tudi veliko spoznanj in vzpodbud iz slovenske vojaške in vojne zgodovine. Uspelo nam reformirati močne medsebojne vezi, temelječe na prijateljstvu in pripadnosti, kar je odločilno vplivalo na našo bojno moralo.»³⁵

Po besedah našega sogovornika je armada na prve slovenske nabornike gledala precej posmehljivo in skeptično. V JLA je namreč vladalo prepričanje, da morajo slovenskim vojakom poveljevati bojovniški narodi takratne SFRJ. Zaradi tega je armada nenehno opazovala učni center in poskušala provocirati. Najbolj pa je armadno vodstvo šokiralo dejstvo, da slovenski vojaki zelo hitro napredujejo, čeprav so, po mnenju JLA, pod vodstvom slovenskih »amaterjev«. Zaradi tega so se začele še močnejše provokacije in ključna točka je bil ravno 710. učni center. Cilj armade je bil prevzem naborniške dokumentacije in mladih vojakov. Našemu sogovorniku se je pri tem porajalo vprašanje, zakaj si je armadno vodstvo izbralo ravno Maribor. Sam je mnenja, da je armadno vodstvo morda ocenilo, da je v Mariboru največje nezadovoljstvo delavcev in bi jih lahko zlahka obrnili proti slovenskemu vodstvu. Morda so menili tudi, da se večina Mariborčanov slovenske narodnosti ne strinja z idejo osamosvojitve Slovenije in bi z veseljem sprejeli »bratsko« pomoč JLA. Zaradi tega je armada začela v mesto dovažati okrepitve (oklepniki, posebne enote in vojaška policija). Najverjetneje so želeli sprožiti incident, za katerega bi lahko pred svetovno javnostjo obtožili slovensko TO in nato »osvobodili« 710. učni center, nabornike pa odpeljali.³⁶

Napetosti so dosegle nevarno točko 22. maja 1991. Takrat je podpolkovnik Milan Aksentijević, ki je bil poslanec v slovenski skupščini, izrekel ultimatum o zadnji možnosti za mirno rešitev razmer. Armada je namreč zahtevala denar, nabornike in naborno dokumentacijo ter tudi ukinitve učnih centrov TO. Rok za izpolnitev ultimata je bil 23. maj 1991.³⁷

³⁵ Spomini Ernesta Anželja, 23. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

³⁶ Prav tam.

³⁷ Prav tam.

5.3 Učni center Pekre – merjenje moči pred spopadom

23. maja 1991 pa ni prišlo do mirne rešitve ultimata. Namesto tega se je dogodila drama, imenovana Pekrski dogodki. Mnogo Mariborčanov in tudi branilcev 710. učnega centra tudi verjame, da se je vojna za Slovenijo začela prav v Pekrah. Potrebno pa je razumeti, da so Pekrski dogodki v prvi vrsti rezultat napetosti, ki so se začele že leta 1989, ko je stekla znana operacija »Sever«. Cilj te operacije je bil preprečitev izvedbe mitinga resnice v Sloveniji. Slovenija je namreč na to odgovorila s preprečitvijo prihoda mitingašev v Slovenijo. Nesoglasja so se nato stopnjevala z uspelim referendumom, ko je bila razglašena samostojnost Republike Slovenije.³⁸

Omenjeni dogodki so bili razlogi za napetosti. JLA je potrebovala samo še povod. Ta je bil zajetje dveh vojakov JLA – podporočnika Željka Đoga in vojaka Gorana Nikića. Na njuno prisotnost bi naj stražarje učnega centra opozoril nek občan. Stražarji so situacijo preverili in našli dva vojaka, ki so jima odvzeli orožje in opremo. Pri sebi naj bi, po besedah časnika Delo, imela dve nabiti avtomatski puški, nabito pištolo, radijsko postajo in še nekaj drugih predmetov. Oba vojaka sta trdila, da izvajata orientacijske vaje v skladu z učnim načrtom JLA.³⁹

Đoga in Nikić, sta za časnik kasneje povedala, da sta morala v vadbeni center vstopiti z dvignjenimi rokami, da pa z njima niso ravnali grdo. Tudi pogovor naj ne bi bil podoben klasičnemu zaslišanju, ampak je potekal ob kavi.⁴⁰

Hitro po zajetju vojakov, so o tem obvestili tudi poveljnika mariborskega korpusa, generalmajorja Mića Delića. Ta je nemudoma zagrozil, da bo nad učni center poslal tanke. Kasneje pa še, da ga bo z njimi podrł. Zaradi želje po umiritvi razmer, je poveljnik TO Vzhodne Štajerske, Vladimir Milošević, Delića kasneje obvestil, da so njegove vojake

³⁸ Več avtorjev, Začelo se je v Pekrah ..., str. 72.

³⁹ Delo, Vojska pred Učnim centrom Pekre poskuša izzvati incidentne razmere, št. 119, 24. 5. 1991, str. 3. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_DOC-767XRR0T/2/index.html (30. 10. 2020).

⁴⁰ Delo, Incident v Pekrah je zaostрил odnose med JLA in Slovenijo, št. 119, 24. 5. 1991, str. 1. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_DOC-767XRR0T/index.html (30. 10. 2020).

izpustili. Kljub temu pa je Delić okoli 11. ure dopoldne Miloševića obvestil, da so tanki že krenili proti učnemu centru.⁴¹

Slika 1: Obkolitev 710. učnega centra v Pekrah⁴²

»Mislili smo, da bo armada poslej bolj obzirna pri opazovanju 710. učnega centra. A smo se zmotili. Ob 12.30 smo opazili skupino oklepnih vozil, ki se je z veliko hitrostjo približevala centru. Naš dežurni častnik je dal signal za obrambo učnega centra. Osnovni cilj je bil zavarovati nabornike, zato smo jih, kolikor je bilo možno, mirno odpeljali v dvorano centra, kjer jim je Đorđe Legen predvajal film. Sami smo se hitro oborožili in se razporedili okoli zgradbe 710. UC v obrambo. Medtem se je šest oklepnih vozil JLA že postavilo na bojne položaje okoli centra, iz kupol pa so mitraljezci pričeli spremljati vsak naš premik. Zraven oklepnikov so položaje zasedli tudi pripadniki vojaške policije 31. korpusa JLA ter pripadniki diverzantske brigade iz Niša, ki so bili kasneje še posebej provokativni do nas«⁴³, se trenutka obkolitve spominja Ernest Anželj.

Okoli opoldneva je torej pred vhodom učnega centra že bilo šest oklepnih vozil vojaške policije in nekaj vojakov ter starešin JLA. Prvi poveljujoči častnik JLA na kraju je bil podpolkovnik Miloš Stevilović.⁴⁴ Pripadniki posebnih enot in enot vojaške policije JLA, ki so bili v popolni bojni opremi, so hitro zavzeli bojne položaje. Branilci učnega centra pa so medtem iskali najboljše obrambne položaje in se premeščali. Napadalci so jih videvali zdaj tu, zdaj tam in napačno sklepali, da imajo veliko več orožja, kot so ga dejansko imeli.

⁴¹ Delo, Vojska pred Učnim centrom Pekre poskuša izzvati incidentne razmere, št. 119, 24. 5. 1991, str. 3. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_DOC-767XRR0T/2/index.html (30. 10. 2020).

⁴² Vir: Več avtorjev, Začelo se je v Pekrah ..., str. 11.

⁴³ Spomini Ernesta Anželja, 23. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

⁴⁴ Kladnik, Slovenska vojska v službi domovine, str. 36–37.

Najbolj jim je samozavest omajal prav protitankovski »armbrust«. Ta, po besedah Ernesta Anželja, po navedbi nekaterih, kasneje v vojni morda ni odigral velike vloge, je pa bil ključen za obrambo učnega centra. Napadalce je namreč navdajal s strahom pred neznanim, branilcem pa je dajal upanje in psihološko oporo. JLA namreč ni mogla vedeti, da so bili branilci v resnici slabo opremljeni. Bili so namreč brez zaščitnih mask, čelad, nožev, zavojev prve pomoči ali sredstev za zvezo. Imeli so samo brezrokavnike, ki so jih napadalci zmotno imeli za neprebojne jopiče.⁴⁵

Naš sogovornik, nam je zaupal, da je bila situacija za oficirje in nabornike, ki so bili ujeti v učnem centru, vse prej kot dobra: *»Za boljše razumevanje našega položaja moram povedati, da je kompleks zgradb, v katerih je bil nameščen učni center, grajen kot izobraževalna ustanova in kot tak ni bil primeren za uspešno obrambo. Zaradi kapric nekaterih žal nismo smeli pripraviti zaklonilnikov, potrebnih ovir, niti mrežaste ograje. Namesto nje je bila okoli centra nekakšna simbolična ograja iz lesenih polbrun, višine enega metra. Da bi bila mera polna, je prav tisti dan potekala zamenjava zaščitne enote TO. Zaščitno enoto so sestavljali pripadniki rezervne sestave TO, ki so bili oboroženi s pehotnim orožjem, intervencijski vod iz čete za proti diverzantsko delovanje (PDD) in baterija protizračne obrambe (PZO) s štirimi protiletalskimi topovi kalibra 20 mm, z nekaj streliva, položaj topov pa ni bil namenjen obrambi proti oklepnikom. Pripadniki stalne sestave 710. UC smo razpolagali s 12 avtomatskimi puškami M 70 cal. 7,62 mm, imeli smo 17 pištol TT, pet novih avtomatskih pušk SAR – 80 cal. 5,65 mm. Od protioklepnega orožja smo imeli šest lahkih protioklepnih ročnih minometov »armbrust«, pripadniki zaščitne enote pa še nekaj tromblonskih min.«⁴⁶*

Za dogajanje v Pekrah so hitro izvedeli tudi pripadniki milice, ki so prav tako kot pripadniki TO odigrali ključno vlogo pri reševanju situacije v Pekrah. Sicer so za dogodek izvedeli naključno, predvsem zaradi tega, ker so nekateri miličniki imeli zelo dobre odnose z vojniki v učnem centru. Mirko Ploj je bil v času pekrskih dogodkov inšpektor za vojaške enote milice in posebne enote milice. Pravi, da je bila klima že pred temi dogodki napeta. To se je kazalo predvsem v dejstvu, da je dobil nalogo *»ažuriranja rezervnih lokacij enot milice«*. To so bile lokacije, na katere bi se milica umaknila v primeru oboroženega spopada, saj bi tako Uprava za notranje zadeve v Mariboru kot tudi vse postaje milice bili primarni cilji. Njegova naloga

⁴⁵ Spomini Ernesta Anželja, 23. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

⁴⁶ Prav tam.

je bila opraviti ogled teh lokacij na ruškem Pohorju, pripraviti načrte in osnutke obrambe teh lokacij in načrtovanje mogočih smeri umika.⁴⁷

Tega dne, se je inšpektor Ploj, skupaj z vršilcem dolžnosti načelnika UNZ Maribor Jožetom Krapšetom in Bojanom Lunežnikom, takratnim poveljnikom posebnih enot milice, odpravil na teren. S postaje milice v Rušah so se odpravili proti ruškemu delu Pohorja. Tam je stekla inšpekcija omenjenih lokacij. Možje so posneli nekaj fotografij in določili, kje bodo stali agregati. Med delom je načelnik Krapše prejel klic, s katerim so ga obvestili o dogajanju v Pekrah. Odhiteli so nazaj na upravo. Naš sogovornik se je odpravil pisat depešo o aktivaciji posebnih enot milice. Povedal nam je, da je takrat prvič in zadnjič napisal, da se bodo enote zbrale na dvorišču postaje prometne milice na cesti Proletarskih brigad. Povedal nam je, da je bila odzivnost miličnikov zelo velika in da jih je vodstvo posebnih enot nemudoma poslalo na teren.⁴⁸

Bojan Lunežnik, takratni poveljnik posebnih enot milice se tega dne spominja tako: *»Posebna enota milice je bila pred pekrskimi dogodki že v pripravljenosti na domu. Pred tem smo uspešno končali nekajmesečne priprave po programu vod na usposabljanju, vod v pripravljenosti in vod prost. Ko sem bil obveščen o incidentu v Pekrah, sem takoj aktiviral celotno PEM. Zbirno mesto je bilo na dvorišču prometne milice na Cesti proletarskih brigad. Takoj po mobilizaciji je bil en vod poslan v Pekre z nalogo, da prepreči stik občanov in enote JLA, ki je bila v Pekrah pri Učnem centru. Druga dva voda sta bila v Limbušu in pod Pohorjem, kjer sta vzpostavila kontrolne točke.«⁴⁹*

Ker situacija v Pekrah ni bila že dovolj napeta, se je še dodatno zapletla. Pred učni center so namreč prišli civilisti iz Pekar in Maribora, ki so želeli preprečiti, da bi enote JLA vstopile v učni center. Zaščititi so namreč želeli nabornike, med katerimi so tudi bili njihovi sorodniki. Večina jih je za dogodke v Pekrah izvedelo preko Radia Maribor, ko jih je novinarka Breda Čepe pozvala na pomoč. To potrjujejo tudi rezultati krajše ankete, saj je 100 % vprašanih navedlo, da so za dogodke v Pekrah izvedeli iz medijev – preko radia ali televizije.⁵⁰

⁴⁷ Spomini Mirka Ploja, 22. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

⁴⁸ Spomini Mirka Ploja, 22. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

⁴⁹ Spomini Bojana Lunežnika, 14. 12. 2020. Zapis hrani avtor.

⁵⁰ Rezultati ankete, izvedena 7. 12. 2020.

Slika 2: Novinarica Breda Čepe med podpolkovnikoma JLA Milanom Stevilovićem (levo) in Radkom Katalino (desno)⁵¹

Po hitri mobilizaciji in razdelitvi nalog so mariborski miličniki prispeli na kraj. Miličnike je prvi na kraju vodil pomočnik komandirja območne milice Tabor, Jože Hamer. Njihova naloga je bila predvsem preprečevanje neposrednih stikov med vojaki JLA in občani. To nalogo so opravljali pripadniki posebnih enot milice (v nadaljevanju PEM), ki so morali po dveh dneh za pomoč zaprositi druge posebne enote v državi. V pomoč je prišel vod PEM iz Celja in Murske Sobote.⁵²

Medtem so se pred zapornicami v Pekrah začela pogajanja med vodjem učnega centra, majorjem Andrejem Kocbekom s sodelavci ter poveljujočim oficirjem JLA, podpolkovnikom Milanom Stevilovićem s spremstvom. Slednji je zahteval, da morajo branilci takoj izpustiti pripadnika JLA in armadi predati vse nabornike, ki so zajeli ta dva vojaka. Zahteval je tudi predajo vseh nabornikov in naborniške dokumentacije. Te je JLA nato želela odpeljati v svoje vojašnice na služenje vojaškega roka. Izrecno je podpolkovnik zahteval tudi predajo stotnika Franca Pulka, ki je v učnem centru delal kot varnostni organ, pred tem pa je delal v kontra obveščevalni službi JLA. Vodja učnega centra, major Andrej Kocbek, je po posvetu z

⁵¹ Vir: Več avtorjev, Začelo se je v Pekrah ..., str. 19.

⁵² Več avtorjev, Miličniki v bran domovini, str. 48.

nadrejenimi iz Ljubljane, zavrnil zahteve JLA. Pojasnil jim je, da sta bila zajeta vojaka že izpuščena. To je poveljujočega oficirja armade še bolj razburilo, hkrati pa je bil tudi vidno presenečen nad odločnostjo branilcev.⁵³

Takrat je na kraj dogodka prispel tudi podpolkovnik Ratko Katalina, ki je vodil celotno operacijo. Tudi on je bil vidno razburjen, saj ga je poveljnik učnega centra zavrnil, tako kot Stevilovića. Naposled je Katalina prevzel povelje armadnih enot in na glas ukazal, da naj se pripravijo na odprtje ognja. Medtem, ko so se poveljujoči oficirji in vojaki JLA ukvarjali z dogajanjem pred vhodom v center, pa je pripadnikom TO uspelo priti napadalcem za hrbet. Na hrib Kogl je namreč prispela skupina pripadnikov TO pod vodstvom stotnika Gorana Vidriha.⁵⁴

Situacija je postala vse bolj resna, saj so pred učni center pripeljali posebni oklepniki, slišalo pa se je tudi brnenje tankov T-55, ki so se iz mariborskih vojašnic premikali proti Pekram. Poleg vsega je tudi oklepnik pred vhodom začel izzivati s pritiskanjem na plin. *»Branilci centra, ki smo bili pri vhodu, smo imeli ukaz, da če pride do preboja zapornice, začnemo streljati. Pogledal sem svoje tovariše, bili so mrki, pri nikomur ni bilo opaziti strahu ali zmede, prej pripravljenost, da drago prodamo svojo kožo. S stotnikom Herbertom Lešnikom sva se dogovorila, da bo v trenutku preboja streljal na vojaškega policista, ki je vztrajno meril vame, jaz pa bom z »armbrustom« poskušal uničiti oklepnik pred vhodno zapornico. Pripadniki stalne sestave 710. učnega centra, se nismo slepili z iluzijami, jasno nam je bilo, da nas ima JLA za paravojaško enoto, ki jo lahko popolnoma legalno zatre. Pri duši mi je bilo težko, vedel sem, da je to trenutek resnice, in v mislih sem se poslavljaj od žene in otrok, le kako bodo živeli brez mene, kaj bodo rekli ljudje o nas, ali se me bosta morala moja sinova sramovati, jima bodo povedali resnico? Pripravil sem avtomatsko puško in pištolo za strel, saj sem se zatrdno odločil, da me živlega ne bodo dobili, pomaknil sem se ob zid zgradbe in pripravil svoj »armbrust« za strel«⁵⁵, se napetosti situacije spominja Ernest Anželj.*

⁵³ Spomini Ernesta Anželja, 23. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

⁵⁴ Prav tam.

⁵⁵ Prav tam.

Slika 3: Ernest Anželj - "Armbrust", ob pričakovanju napada JLA⁵⁶

V veliko pomoč miličnikom in branilcem je bil radio Maribor, ki jim je nudil najbolj točne in sprotne informacije. Na splošno so se mediji na dogodke v Pekrah zelo dobro odzvali. Mariborski televizijci so se prebili na streho učnega centra. Novinarica Breda Čepe je na kraju poročala za radio, Prišla sta tudi Večerova novinarja Bojan Bauman in Igor Napast. Prav tako so se na kraju pojavili novinarji iz drugih uredništev, kot na primer Delo in Dnevnik. Poleg njih so v Pekre prišli še nekateri mariborski politiki, kot sta to bila podpredsednika mariborskega občinskega izvršilnega sveta Franci Čuš in Rudi Moge ter predsednik mariborskega Demosa Stanislav Holc. Ob veliki podpori so miličnikom še vedno najbolj pomagali občani, ki so zaustavljali vozila JLA ter pripadnikom niso dovolili nadaljevanja poti do učnega centra.⁵⁷

Pekrske dogodke lahko torej označimo kot zmago ljudstva. Mariborčani in Mariborčanke ter vsi sorodniki pripadnikov teritorialne obrambe, ki so bili ujeti v učnem centru, so takrat pokazali neverjetno predanost in trmo. Drveli so proti Pekram in prav oni so zaslužni za to, da JLA ni mogla vdreti v center.⁵⁸

Poguma in odločnosti Mariborčanov je naš sogovornik Ernest Anželj opisal s sledečimi besedami: *»Branilci 710. učnega centra takrat še nismo vedeli za junaštva prebivalcev Radvanja, Peker in Limbuša ter ostalih Mariborčanov, ki so goloroki preprečili prodor okrepitev JLA pred 710. UC v Pekrah. Nismo vedeli za Mariborčane, ki so množično prišli pred vojašnice JLA v Mariboru, kjer so protestirali in preprečili nadaljnji izhod enot JLA. Zanimivo*

⁵⁶ Vir: osebni arhiv Ernesta Anželja.

⁵⁷ Več avtorjev, Vzhodnoštajerska pokrajina v procesih osamosvajanja, str. 472.

⁵⁸ Spomini Mirka Ploja, 22. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

je, da je 710. UC branila le peščica pripadnikov TO, armada pa je navkljub izraziti premoči hotela še dodatne okrepitve. Morda je odgovor v tem, da je vodstvo mariborske JLA spoznalo, da so se zmotili; ne le da jim Mariborčani niso stopili ob bok, marveč so množično, združeno in zelo odločno nastopili zoper enote JLA.»⁵⁹

Slika 4: Živa veriga Mariborčanov⁶⁰

Branilci učnega centra takrat seveda niso vedeli, kaj točno se dogaja na zunanji strani ograje. Ampak tudi malo vstran od učnega centra, sta bila odločnost in pogum Mariborčanov neomajna. To se je pokazalo predvsem ob dogodkih na Bezjakovi ulici, po kateri se je okoli 15. ure popoldne premikala kolona vojaških vozil z namenom, da okrepijo svoje enote, ki so obkolile Učni center v Pekrah. Kolona se je morala ustaviti pred množico ljudi in miličnikov v križišču z Begovo ulico. Poveljujoči oficir je od poveljnika voda posebnih enot milice Miroslava Breznika zahteval, naj umakne ljudi s ceste ter JLA omogoči prost dostop do cilja. Breznik ga je zavrnil, hkrati pa so oficirjeve zahteve močno razburile množico. Medtem so vojaki že izstopili iz vozil in zavzeli borbene položaje. Kljub temu se množica ni razbežala. Zgodilo se je ravno nasprotno. Ljudje so se prijeli za roke in naredili živo verigo. To je oficirja JLA razburilo in je svojim vojakom ukazal uporabo strelnega orožja, vendar so množica in miličniki ostali na svojih mestih. Na srečo do streljanja ni prišlo, saj bi v

⁵⁹ Spomini Ernesta Anželja, 23. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

⁶⁰ Vir: Več avtorjev, Začelo se je v Pekrah..., str. 29.

nasprotnem primeru bilo veliko žrtev. Na hribu nad sadovnjakom je namreč že bila pripravljena enota teritorialne obrambe, ki bi posredovala, če bi prišlo do spopada. Takrat je na kraj prispel še en vod posebne enote milice, ki ji je poveljeval Bojan Lunežnik in prišlo je do ponovnih pogovorov. Oborožena enota je naposled morala kloniti trmi Mariborčanov in miličnikov ter se umakniti nazaj po Begovi ulici proti strelišču.⁶¹

Pomembne vloge, ki so jo v Pekrskih dogodkih odigrali občani, se spominja tudi Drago Peklar, ki je bil v času dogodkov pripadnik posebne enote milice: *»Milica je čutila, da se po zaprisegi prvih slovenskih vojakov v Učnem centru Pekre dogajajo spremembe v celotni Sloveniji. Dejavnost milice, v katerih sem sodeloval, so se začele z aktiviranjem posebnih enot milice Uprave za notranje zadeve Maribor in delom v Pekrah. Naše naloge v Pekrah so bile ločevanje ljudi od vojaških vozil JLA in preprečevanje fizičnih konfliktov med vojaki in občani. Naloge sem opravljal pred gostinskim lokalom Pohorka, kjer je bila pot vojaških tankov. Takrat sem prvič začutil močan odpor državljanov Slovenije do vojske (JLA), kar se je izražalo v tem, da so z lastnim telesom preprečevali gibanje in napredovanje tankov proti učnemu centru. Prav občani so zaslužni, da tanki JLA niso prišli pred učni center v Pekrah.«*⁶²

Zaradi brezupne situacije in trme je JLA uporabila precej podle metode, s katerimi so želeli spraviti okrepiteve do Učnega centra. Med drugim so za transport vojakov poskusili uporabiti vozila rdečega križa. Spredaj je peljal rešilni avtomobil, v katerem so bili oboroženi vojaki, za njimi pa še vojaški tovornjak rdečega križa. Skozi zadnja okna so bile dobro vidne vojaške čelade, ki so jih pripadniki JLA imeli na glavi. To so opazili občani, ki so takoj blokirali cesto. Prišlo je do precej nenavadnega, četudi nevarnega dogodka. Dva občana sta se postavila pred vozilo in mu zaprla pot. Vojaki so izstopili in občana sta jim jasno in glasno povedala, da jih tukaj ne potrebujejo in naj gredo domov. Vojaki so sedli v rešilna avtomobila in vozila so se vzvratno odpeljala nazaj po cesti. Medtem pa sta oba občana počasi hodila za vozili in jim tako preprečevala, da bi se odpeljali naprej. Po besedah Mirka Ploja sta bila ta dva prava junaka.⁶³

⁶¹ Več avtorjev, Vzhodnoštajerska pokrajina v procesih osamosvajanja Slovenije, str. 346–347.

⁶² Spomini Draga Peklarja, 30. 10. 2020. Zapis hrani avtor.

⁶³ Spomini Mirka Ploja, 22. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

Slika 5: Občana Maribora hodita za vozili, v katerih so bili vojaki JLA⁶⁴

Kljub pogumu Mariborčanov so miličniki v Pekrah v prvi vrsti predstavljali tampon. Branili so civiliste pred vojaki, ampak hkrati tudi vojake pred civilisti. Jugoslovanska vojska se je namreč bolj bala trme Mariborčanov in Mariborčank kot pa brzostrelk miličnikov in pripadnikov TO.⁶⁵

Naloge »živega ščita« se spominja tudi Jožef Cvetko, ki je prav tako bil pripadnik posebnih enot milice: *»Kot pripadnik PEM sem sodeloval tudi v pekrskih dogodkih. Na cesti k Učnemu centru smo miličniki varovali vaščane Pekar in druge občane, ki so organizirali protestni shod pred učnim centrom TO, ki ga je pred tem obkolila JLA. Lahko si mislite, kakšen neprijeten občutek imaš, ko miriš množico občanov pred seboj, za seboj imaš pa pripadnike JLA z orožjem, pripravljenim na strel. Ti so ležali v bližnjem vinogradu, tudi ostrostrelci so zasedli svoje položaje.«*⁶⁶

⁶⁴ Vir: Osebni arhiv avtorja.

⁶⁵ Spomini Mirka Ploja, 22. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

⁶⁶ Spomini Jožefa Cvetka, 5. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

Slika 6: Pripadniki PEM, kot "živi ščit"⁶⁷

Zaradi neuspešnih pogajanj pred učnim centrom se je situacija vedno bolj zaostrovala. Poveljniki armade so postajali vedno bolj besni, posebej pa jih je motila odločnost branilcev. Okoli 15.40 je Katalina sporočil, da ima vsega dovolj in bo ukazal napad. Posebej srce parajoč prizor je bil, ko se je mati z otroki, ki je živela v centru, v joku umaknila iz svojega doma. Medtem pa je strelec na oklepniku z nožem kazal na pripadnike TO in nakazoval, da bi jim rad prerezal vratove. Pred učnim centrom se je razvnel žvenket zaklopk in psovke na račun branilcev. Vojaki na obeh straneh so bili napeti, in če bi takrat padel en sam strel, bi prišlo do pokola. Naš sogovornik je mnenja, da je to bil tudi namen JLA, saj je želela uničiti učni center in branilce ter krivdo naprtiti TO.⁶⁸

Našemu sogovorniku Ernestu Anželju se je tik pred napadom, v spomin vtisnil predvsem en dogodek: *»V trenutku pred napovedanim napadom sem opazil, kako je pripadnik TO – strelec na protizračnem topu – brezkompromisno še dalje meril v oklepnik JLA, čeprav se je zavedal, da v primeru spopada, nima nikakršnih možnosti za preživetje; na ploščadi pod centrom je bil namreč popolnoma odkrit, vanj pa je zraven dveh oklepnikov merilo vsaj ducat vojaških policistov. Kasneje sem zvedel, da bi naj v bobnu na topu sploh ne imel streliva! Zares me zanima, kaj je danes s tem junakom.«⁶⁹*

⁶⁷ Vir: Več avtorjev, Začelo se je v Pekrah ..., str. 27.

⁶⁸ Spomini Ernesta Anželja, 23. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

⁶⁹ Prav tam.

Po izteku ultimata do spopada ni prišlo. Za umirjanje napetih razmer med JLA in TO so se hitro zavzeli predstavniki mariborske občine. Po dveh urah pogajanj so dosegli, da se bodo nadaljnji pogovori izvedli v prostorih občine. Pogovori so se končali ob 19.20 in predstavniki JLA so se potem odpravili na posvet v višje poveljstvo.⁷⁰ Vendar pa še to ni bil konec zgodbe. Isti dan, torej 23. maja 1991, je Varnostna informativna služba namreč dobila podatek, da namerava JLA ugrabiti poveljnika Pokrajinskega štaba teritorialne obrambe, Vladimirja Miloševića, saj je tudi on, med drugim sodeloval na pogajanjih na mariborski občini. Zaradi tega podatka se je Milošević tudi dalj časa zadržal na občini. V tem času se je predsednica skupščine občine Magdalena Tovornik udeležila pogovorov v vojašnici vojvode Mišiča, ki jih je nato želela nadaljevati na občini. Okoli pol ene zjutraj je vstopila v občino skupaj z nekaj oficirji JLA.⁷¹ Med njimi je bil tudi general Mičo Delić, ki je bil, po poročanju časnika Delo, Miloševićev sošolec.⁷²

Medtem so enote JLA, ki so obkoljevale center, preprečile ves promet med učnim centrom in mestom. Hkrati so začele krepiti svoje enote, ki so obkrožale center.⁷³ Stemnilo se je, ampak pred učnim centrom so še vedno bili pripadniki JLA, ki so vanj svetili z reflektorji. Tudi zbrani ljudje pred centrom niso popustili. Zakurili so ognje, peli narodne pesmi in spodbujali branilce.⁷⁴

Medtem so v prostorih mariborske občine potekala pogajanja. Ta so trajala okoli pol ure, ko naj bi Delić Katalino poslal po kozarec vode. To je najverjetneje bil znak Katalini, da izvede skrbno načrtovano akcijo, s katero so agresivno prekinili pogajanja.⁷⁵

⁷⁰ Delo, Incident v Pekrah je zaostрил odnose med JLA in Slovenijo, št. 119, 24. 5. 1991, str. 1. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_DOC-767XRR0T/index.html (30. 10. 2020).

⁷¹ Več avtorjev, Miličniki v bran domovini, str. 52.

⁷² Delo, Incident v Pekrah je zaostрил odnose med JLA in Slovenijo, št. 119, 24. 5. 1991, str. 1. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_DOC-767XRR0T/index.html (30. 10. 2020).

⁷³ Prav tam.

⁷⁴ Spomini Ernesta Anželja, 23. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

⁷⁵ Delo, Ugrabljeni poveljnik prost, oklepno vozilo zmečkalo civilista, št. 120, 25. 5. 1991, str. 1. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-KJ3OBX88/index.html (30. 10. 2020).

Slika 7: Poveljnik mariborskega korpusa, generalmajor Mićo Delić, takoj po Miloševičevi ugrabitvi. Na mizi je še vedno zloglasni kozarec vode.⁷⁶

Omenjeno je opisal tudi takratni podpredsednik skupščine Boris Sovič, ki je za častnik Delo dejal: *»Povsem sem prepričan, da je bilo to dogovorjeno znamenje za začetek operacije, čeprav je Delić takoj po ugrabitvi sodelovanje zanikal.«*⁷⁷

Vzporedno z dogajanjem znotraj občinskih prostorov, so okoli pol druge ure zjutraj, pred občino pripeljali dve vojaški vozili, iz katerih so izskočili vojaški policisti in obkolili zgradbo. V istem trenutku so iz občine prišli oficirji in štirje vojaški policisti z ugrabljenimi osebami, ki so jih posedli v vozila in se nato odpeljali.⁷⁸

Po Miloševičevi ugrabitvi je prišlo do spremembe razmer tudi pred učnim centrom Pekre, saj so se oficirji in vojaki z vso vojaško opremo umaknili.⁷⁹ To se je zgodilo nekaj čez tretjo uro zjutraj. Branilci so šele ob umiku napadalcev ugotovili, koliko jih je dejansko bilo pred centrom. Ne glede na to se je takrat končala več kot petnajsturna obkolitev učnega centra.⁸⁰ Na žalost z ugrabitvijo Miloševiča.

⁷⁶ Vir: Več avtorjev, Začelo se je v Pekrah ..., str. 45.

⁷⁷ Delo, Mariborčani so ogorčeni, št. 120, 25. 5. 2020, str. 2. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-KJ3OBX88/2/index.html (30. 10. 2020).

⁷⁸ Več avtorjev, Miličniki v bran domovini, str. 52.

⁷⁹ Prav tam.

⁸⁰ Spomini Ernesta Anželja, 23. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

Omenjena ugrabitev je bila skrbno načrtovana. Posebne enote milice so tisto noč namreč varovale občinske prostore, v katerih so potekala pogajanja. Sredi noči je nato poveljnik Lunežnik dobil nalogo, da naj izpred zgradbe občine umakne enoto. Kljub temu je tam pustil oddelek posebne enote, da spremlja dogajanje. Prav zaradi tega je imel ob ugrabitvi takoj vse podatke o poteku le-te. Ker miličniki takrat niso vedeli, kam je bil Milošević odpeljan, so nadzirali vojašnice in celotno mesto Maribor.⁸¹

Vodja enote, ki je ostala pred občino, je bil Jože Kerneža, ki je skupaj z dvema sodelavcema opravljal opazovalno službo v okolici zgradbe Mestne občine Maribor: *»Čutili je bilo napetost in vedeli smo, da se nekaj pripravlja oziroma, da se bo nekaj zgodilo. Še posebej zato, ker se je vsake toliko časa mimo nas pripeljalo vozilo, sicer civilno, a v njem so bile vojaške osebe, ki so opazovale okolico. Ko smo opazili, da se je eno takih vozil že večkrat pripeljalo mimo, smo ga na prehodu za pešce na Ulici heroja Staneta poskušali ustaviti. Voznik je najprej sicer upočasnil vožnjo, nato pa pospešil in sunkovito odpeljal naprej.«⁸²*

Vsi trije miličniki so bili na robu parka pri ribniku, na križišču Ulice heroja Staneta in Maistrove ulice, ko so po Mladinski ulici pripeljala vozila JLA: *»... Iz vozil so poskakali vojaki v popolni bojni opremi ter hipoma zavzeli območje okrog celotne stavbe in notranje dvorišče. Akcija je bila očitno zelo dobro načrtovana, saj se je videlo, da je vsak vojak vedel, na katero točko se mora postaviti. /.../ V naši smeri so zavzeli položaje trije vojaki s puškomitraljezi, ki so jih spredaj postavili na stojala, pripravili orožje za strel in merili v našo smer. Takrat smo se za približno deset metrov umaknili v notranjost parka in zavzeli zaklon za drevesi. O vsem sem po radijski UKV-zvezi poročal v operativni štab. Po podrobnem opisu dogajanja pred občino sem dobil naročilo, naj stopim v objekt in pogledam, kaj se tam dogaja. Tega pa ni bilo mogoče varno opraviti, saj so vojaki JLA v nas merili z orožjem, pripravljenim na strel. Čez nekaj minut so iz objekta skozi glavni vhod prišli vojaki. Peljali so dve osebi, ki sta bili vklenjeni, ju naložili v svoja vozila in takoj odpeljali. Tako kot so vojaki položaje hitro zavzeli, so jih hitro tudi zapustili.«⁸³*

⁸¹ Spomini Bojana Lunežnika, 14. 12. 2020. Zapis hrani avtor.

⁸² Spomini Jožeta Kerneže, 31. 10. 2020. Zapis hrani avtor.

⁸³ Prav tam.

Mariborsko javnost je novica o ugrabitvi zelo razburila. Kot kapljo čez rob pa lahko razumemo izjavo Janeza Janše na tiskovni konferenci. Takrat je namreč v javnosti zaokrožila novica, da namerava JLA Miloševića odpeljati v Zagreb, pred vojaško sodišče.⁸⁴

Kot reakcijo na novico so se 24. maja 1991 tudi pred Mariborskimi vojašnicami začeli zbirati ljudje z zastavami, iz katerih so izrezali rdeče peterokrake zvezde. Njihov namen je bil blokirati vse vojašnice v Mariboru. Pred vojašnico Franc Rozman Stane se je zbralo okoli sto petdeset občanov, pred vojašnico vojvode Mišiča in vojašnico Slave Klavore pa okoli tristo ljudi. Pri vseh vojašnicah so bila postavljena osebna in tovorna vozila. Pred vojašnico vojvode Mišiča so vojaki JLA v prostore vojašnice odpeljali dva voznika tovornih vozil, ki sta blokirali vhod in od njih zahtevali, da vozila nemudoma umakneta. Prav tako so odvedli dva novinarja ter njima odvzeli opremo. Pred vojašnico Franc Rozman Stane so protestniki izobesili transparente, s katerimi so protestirali proti prisotnosti JLA v Sloveniji. Med drugim so na ponjavo tovornega vozila podjetja Špedtrans obesili transparent, na katerem je bilo zapisano »JNA, paraziti in krvوسي slovenskega naroda!«.⁸⁵

V času zbiranja ljudi pred vojašnicami so pristojni delavci objektom odklopili vodo in elektriko in tako še povečali pritisk na tiste, ki so bili v njih. Takrat je v vojašnico vstopila tudi žena Vladimirja Miloševića. Ta je potrdila, da je JLA nameravala Miloševića odpeljati iz Maribora z letalom ali s helikopterjem. Zaradi tega so pripadniki mariborske milice organizirali zaporo letališke steze. Tako so onemogočili, da bi JLA lahko izvedla svoj načrt in prišlo je do pogajanj. Glavni pogoj za izpustitev Miloševića in njegovega spremljevalca je bil ponovni priklop vode in elektrike. Okoli pol pete ure popoldne so Miloševića in njegovega spremljevalca Milka Ozmeča izpustili. Po njuni izpustitvi je bila v prostorih občine Maribor organizirana tiskovna konferenca, nato so Miloševića s helikopterjem odpeljali v Ljubljano.⁸⁶

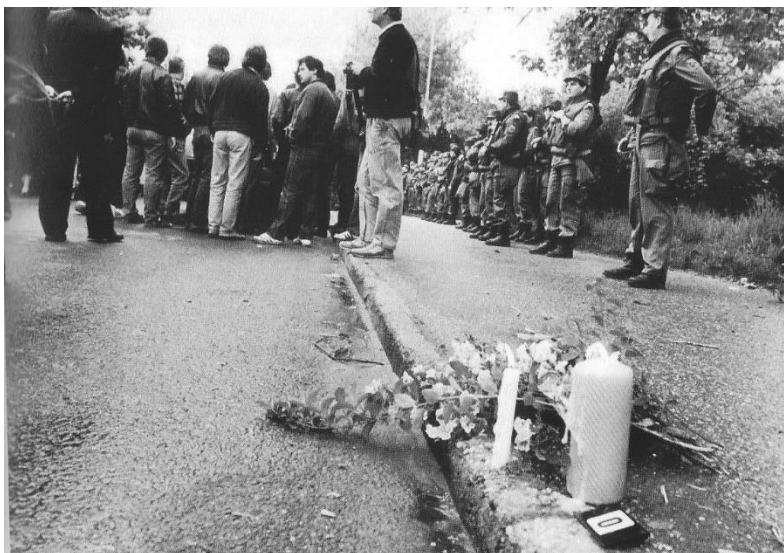
Kljub izpustitvi Miloševića in Ozmeča so se protesti in blokade pred vojašnicami nadaljevali. Nemiri so se stopnjevali in dosegli vrhunec, ko je vojaški oklepnik pred vojašnico vojvode Mišiča do smrti povozil občana Josefa Simčika. Tega dogodka se Jožef Cvetko spominja tako: »Po menjavi na tej točki [v Pekrah] smo odšli v mesto pred vojašnico. Tam se je zgodil incident. Vojaški transporter JLA je povozil občana, ki je v množici mirno protestiral proti izhodu pripadnikov JLA iz vojašnice. Tu se je dogajalo enako kot v Pekrah. Pred seboj smo mirili in varovali množico protestnikov, za ograjo vojašnice pa so se skrivali pripadniki JLA z

⁸⁴ Delo, Ugrabljeni poveljnik prost, oklepno vozilo zmečkalo civilista, št. 120, 25. 5. 1991, str. 1. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-KJ3OBX88/index.html (30. 10. 2020).

⁸⁵ Več avtorjev, Miličniki v bran domovini, str. 57.

⁸⁶ Prav tam, str. 53.

orožjem, pripravljenim na strel. Med napetostjo in strahom se je slišalo glasno proženje orožja. Ostrostrelci so bili na strehi in oknih vojašnice. Ko so jih občani opazili, so z dežniki, ki so jih imeli pri sebi, kazali nanje. Pri tem bi lahko prišlo do streljanja, saj se zaradi dežja, oblačnega vremena in zato slabe vidljivosti ni videlo, kaj ima kdo v rokah. Vojaki JLA bi lahko dežnike zamenjali za strelno orožje. Zaradi dobre psihične pripravljenosti med miličniki ni prišlo do streljanja, saj bi bilo v tem primeru žrtev še več.«⁸⁷

Slika 8: Mariborčani in PEM pred vojašnico vojvode Mišiča takoj po smrti Josefa Simčika⁸⁸

Omenjen incident je zelo razvnel čustva prisotnih. Kljub grozečemu nastopu JLA se je na kraju dogodka hitro zbrala množica okoli petsto ljudi. Prisotni miličniki so množico le s težavo obvladovali, vendar so nanje kljub temu delovali pomirjevalno. Pri tem sta jim pomagala tudi dr. Krampač in Sovič. Za razliko od JLA so civilisti zaupali milici in so verjeli v to, da bodo kos prihajajočim nalogam. S pekrskimi dogodki se je pokazala predvsem ena stvar. Takrat so namreč vsi vpleteni spoznali, da boj za osamosvojitve Slovenije ne bo lahek in da ga še kmalu ne bo konec.⁸⁹

Pekrski dogodki pa so mnogo več kot samo obkolitev učnega centra. Precej bolj grozljivo in žalostno perspektivo nam lahko namreč pokažejo tisti, ki so bili neposredno prisotni. Naši sogovorniki so nam o tem povedali sledeče: »Razmere v tistem času so bile zelo čudne. Z [jugoslovansko] vojsko smo namreč dobro sodelovali. Odhajali smo v vojašnice in oni k nam. Potem pa se je nenadoma zgodilo, da smo bili na dveh bregovih. Ob tem moram priznati, da ne glede na to, da smo bili varnostna sila, smo pa bili miličniki precej naivni. Zaradi

⁸⁷ Spomini Jožefa Cvetka, 5. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

⁸⁸ Vir: Več avtorjev: Začelo se je v Pekrah ..., str. 55.

⁸⁹ Več avtorjev, Miličniki v bran domovini, str. 57 – 59.

kolegialnosti in poznanstev sem namreč bil prepričan, da ne bo nobeden streljal name. Čez glavo mi je šlo predvsem to, da smo se še včeraj družili in skupaj spili šilček, danes pa si stojimo nasproti z orožjem v rokah. Prepričan sem bil, da mi vsi državo držimo skupaj in jo skupaj branimo. Ko sem vojakom stal nasproti in videl sovražne poglede, sem videl, da se motim. Kljub temu pa ne bi želel streljati na nobenega izmed njih, saj sem jih večino poznal.»⁹⁰

Vpliv pekrskih dogodkov na razpoloženje v državi je lepo povzel Mirko Ploj, urednik zbornika *Miličniki v bran domovini*: »Z izvedbo ugrabitve poveljnika PŠTO JLA dokončno nikoli več ni bila »narodna«, še manj »ljudska«. Mariborčani in Mariborčanke so od tega trenutka gojili neustavljivo sovraštvo do JLA in jo imeli za »tuyo«. Ugrabitve je bila prelomni trenutek tudi za miličnike, ko smo dokončno zasovražili Jugoslovansko armado, ki je bila nastanjena v vojašnicah v vseh mestih na območju UNZ Maribor. To sovraštvo ljudi do Jugoslovanske armade se je stopnjevalo do prvega dne vojne, ko smo Jugoslovanski armadi dokončno pokazali, da je nezaželena, tuja in sovražna vojska, ki mora čim prej zapustiti ozemlje nove, mlade in samostojne države. Že v oktobru istega leta se je to tudi zares zgodilo.«⁹¹

Potrebno je tudi omeniti, da je že nekaj dni po pekrskih dogodkih prišlo do novega zapleta. TO je namreč zaplenila in odpeljala vozila BOV iz takratne Tovarne avtomobilov Maribor. Armada je nato ponovno začela groziti, da bo v primeru, če jim TO oklepnikov ne vrne, napadla Učni center v Pekrah. Na srečo se je vse končalo z grožnjami in tako so prvi mirnodobni naborniki, 2. junija 1991, v Pekrah in Igu prisegli svoji domovini.⁹²

Poleg intenzivnejšega urjenja pripadnikov TO, pa so Pekrski dogodki tudi pospešili pripravljanje mariborskih miličnikov na morebitni spopad. Od pekrskih dogodkov do septembra istega leta PEM ni bila razpuščena. Takoj po pekrskih dogodkih pa je inšpektorat Uprave za notranje zadeve Maribor izdelal načrt varovanja 710. učnega centra v Pekrah s pripadniki PEM, saj so predvidevali, da bo JLA še naprej iskala povod za zavzetje učnega centra ter prevzem vojaških nabornikov. Prav zaradi tega in vseh ostalih nalog, ki jih je opravljala milica, je bilo njeno delo zelo naporno. Miličniki so ga opravljali resno in s ponosom, saj so bili deležni tudi velike pomoči in podpore občanov. Predvsem to jim je vlivalo pogum in samozavest. Da pa bi bila pripravljenost miličnikov čim večja, so jim na

⁹⁰ Spomini Mirka Ploja, 22. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

⁹¹ Več avtorjev, *Miličniki v bran domovini*, str. 55.

⁹² Spomini Ernesta Anželja, 23. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

dom razdelili dolgocevno orožje. To je zagotavljalo stalno miselno povezanost miličnikov s skrbjo za orožje. Čutili so, da se jim zaupa in da bodo morali opravljati pomembne naloge. Žal se je to naposled res zgodilo, ko se je začela desetdnevna vojna za samostojnost Slovenije.⁹³

⁹³ Več avtorjev, Miličniki v bran domovini, str. 58–59.

6. DESETDNEVNA VOJNA V »TOTEM MARIBORI«

Seveda pa pekrski dogodki niso bili edina stvar, ki se je v Mariboru zgodila v času osamosvajanja Slovenije. Zaradi tega je v tem poglavju na kratko opisano dogajanje v »totem Maribori« v času desetdnevne vojne.

Začetek vojne za osamosvojitve Slovenije je za Mariborčane zaznamoval grom jugoslovanskih oklepnih vozil, ki so zapuščala Mariborske vojašnice. Oddelek za ljudsko obrambo občine Maribor je takrat ob vojašnicah in na komunikacijah v Mariboru začel postavljati barikade. Izpred vhoda v vojašnico Franc Rozman Stane so civilne vojaške osebe iz barikade tri vozila odpeljala v vojašnico. Ob pol devetih zjutraj je nato iz vojašnice zapeljalo devet tankov in bojno oklepno vozilo, ki so prebili barikado in se usmerili proti Šentilju. Njihov namen je bil zasesti mejne prehode z Avstrijo.⁹⁴

Tanki so podirali vse postavljene barikade na križiščih cest na Cesti proletarskih brigad, ali pa so jih obvozili. Svojo pot so nadaljevali proti Šentilju. Na poti so bili deležni jeze civilnega prebivalstva. Ljudje so se namreč zbirali ob tankih in svojo jezo izražali z golimi rokami, po njih so razbijali z lopatami in vanje metali vse, kar jim je prišlo pod roke. Vendar se težki oklepniki niso ustavili, dokler niso naleteli na manjšo barikado na viaduktu hitre ceste pod Košaškim hribom. Po krajšem premoru so tudi ta tovorna vozila porinili na stran in nadaljevali svojo pot proti mejnemu prehodu z Avstrijo.⁹⁵

Na mariborskih ulicah je bilo vse več vojaških vozil in barikad. Tudi letala so začela preletavati letališče Maribor. Tem so se pridružili tudi vojaški helikopterji, ki so v vojašnice dovažali opremo. Zaradi tega je načelnik Uprave za notranje zadeve odredil, da se proti helikopterjem uporabi strelno orožje. Do uporabe tega je prišlo tudi na območju Pobrežja, ko je prišlo do prometne nesreče, v kateri je bilo udeleženo vojaško vozilo. Pripadniki TO so na vozilo streljali in posledično je bilo poškodovanih več jugoslovanskih vojakov. Že naslednji dan so iz mariborskega korpusa Jugoslovanske vojske začele prihajati grožnje o tem, da bodo Maribor bombardirali. Iz vojašnice Franc Rozman Stane so s topovi začeli tudi obstreljevati

⁹⁴ Več avtorjev, Miličniki v bran domovini, str. 74.

⁹⁵ Prav tam, str. 74–75.

Pohorje, kar naj bi imelo psihološki učinek. 28. junija je nato začel veljati ukaz, o začasnem mirovanju ofenzivnega delovanja zaradi pogajanj.⁹⁶

Mariborčanom se je zagotovo najbolj v spomin vtisnil 30. junij, ko so zadonele sirene zaradi nevarnosti zračnega napada. Civilno prebivalstvo se je zaradi tega začelo umikati v zaklonišča, ki jih je pripravila civilna zaščita. Zaradi tega je bil izdan tudi ukaz, da je potrebno vsak helikopter ali letalo, ki bo preletavalo mesto, takoj sestreliti. Edina izjema so bili helikopterji z oznakami rdečega križa, dokler ne začnejo s kakršnim koli borbenim delovanjem. Isti dan, popoldne, je vodstvo 5. jugoslovanske vojske izdalo ukaz, da se vse vojaške enote vrnejo v vojašnice. Nato so se razmere malenkost umirile. Sicer so helikopterji še vedno preletavali mesto in širšo okolico, vendar do spopadov ni prišlo. Nato so nekaj dni kasneje, iz vojašnice Franc Rozman Stane, pripadniki JA začeli streljati na RTV center pod Pekrsko gorco in RTV-oddajnik na Pohorju ter učni center v Pekrah. Zaradi tega je TO in milica zavzela vse stražnice, kjer je vojake odpeljala v zbirne centre. Tri dni kasneje, torej 5. julija, pa so pripadniki TO začeli delno odstranjevati barikade. Na štirih dodatnih mejnih kontrolnih točkah je tudi začelo potekati delo. Dan za tem je operativna skupina Uprave za notranje zadeve, vodstvu jugoslovanske vojske tudi izročila pogoje, pod katerimi bi dovolili deblokado vojašnic. Poveljnik Delić jih je sprejel. Do 8. julija nato v vojašnici Franc Rozman Stane skorajda več ni bilo vojakov.⁹⁷

Sledil je počasni umik enot TO iz strateško pomembnih objektov, kot je to bilo na primer mariborsko letališče. Kljub temu pa so miličniki še vedno izvajali nadzor nad premiki vojaških vozil. 19. julija so nato končali z izvajanjem nalog fizičnega varovanja vojaških objektov.⁹⁸

Z uradnim koncem vojne pa se dogajanje seveda ni umirilo, saj je prihajalo še do raznoraznih diverzantskih akcij, ki so jih izvajale posebne enote jugoslovanske vojske. Te so prihajale v različne kraje v Sloveniji s pomočjo najetih avtomobilov slovenskih podjetij, ki so imela sedeže v drugih republikah. Primer takšnega napada je bil 4. avgusta 1991, ko je na Tržaški cesti 36 v Mariboru prišlo do eksplozije na bencinskem servisu. Eksplozija je bila tako močna, da je celotni del bencinske črpalke izruvalo iz betonskega ležišča ter dele razmetalo po bližnji okolici.⁹⁹

⁹⁶ Prav tam, str. 75–79.

⁹⁷ Več avtorjev, Miličniki v bran domovini, str. 80–86.

⁹⁸ Prav tam, str. 86–87.

⁹⁹ Prav tam, str. 212.

Zanimivo je, da sta tako prvi in zadnji odmeven dogodek, osamosvojitvenih dogodkov v Mariboru, povezana z isto osebo. Gre za Ratka Katalino, oficirja, ki je poveljeval enotam, ki so obkrožile Učni center v Pekrah. Tega je 8. oktobra 1991 prijela patrulja prometne milice v naselju Starše. Ustavila sta terensko vojaško vozilo, v katerem so bili voznik, Katalina in njegova partnerka. Miličnika sta iz vozila potegnili Katalino in voznika ter oba vklenila. V istem trenutku je ženska na zadnjem sedežu prijela za avtomatsko puško in poskušala začeti streljati. Na srečo ni vedela, kako se orožje uporablja. Vse tri sta miličnika nato odpeljala in jih predala pripadnikom posebne enote milice, ki so postopek nadaljevali.¹⁰⁰

Do konca oktobra se je jugoslovanska vojska nato počasi umikala iz Slovenije, dokler zadnji vojak ni zapustil države. Po podpisu dogovora je morala jugoslovanska vojska TO vrniti tudi vso oborožitev in vojaško opremo, ki je bila last Republike Slovenije. Komisija na območju Uprave za notranje zadeve Maribor, v kateri so bili tudi inšpektorji milice, je na železniški postaji Studenci sodelovala pri primopredaji vojaške borbene tehnike, tudi tiste, ki je bila delno uničena ali poškodovana v bojih. Šlo je predvsem za bojna oklepna vozila. Omenjena komisija je pomagala tudi pri pregledu in prevzemu vojašnic jugoslovanske vojske ter drugega premoženja. Republika Slovenija je v tem času prevzela v upravljanje tudi vsa vojaška stanovanja.¹⁰¹

Tako se je zaključilo osamosvajanje v Mariboru. Mariborčani in Mariborčanke ter vsi pripadniki teritorialne obrambe in milice so v tem težkem času pokazali, da so močni in da so se pripravljene boriti za svojo državo in svoje mesto. Z domiselnostjo so pomagali zaustaviti jugoslovanske enote. Marsikateri mladenič ali mladenka, ki sedaj živi v samostojni Republiki Sloveniji, lahko zato ponosno pogleda svoje starše in stare starše ter jim odkrito reče »ti si junak«.

¹⁰⁰ Več avtorjev, Miličniki v bran domovini, str. 214.

¹⁰¹ Prav tam, str. 214–215.

7. ZANIMIVE DROBTINICE

Vsaka vojna je grozna, pa naj bo še tako kratka. Ampak tako kot vedno v življenju, lahko tudi v najtemnejših trenutkih najdemo kaj zanimivega ali celo zabavnega. Zato smo v to poglavje vključili nekaj zanimivih zgodb, ki smo jih slišali od naših sogovornikov ali pa jih našli v literaturi.

Zanimivo je bilo, kako so se miličniki iz 23. na 24. maj 1991 pripravljali na agresijo JLA. Te priprave so vključevale tudi čiščenje in pripravljanje arhiva za prenos na rezervno lokacijo. Ves čas so delali stroji za uničevanje papirja. Po hodnikih uprave so bili tako veliki kupi papirnatih »rezancev«, da čeznje ni bilo mogoče videti z ene strani hodnika na drugo stran.¹⁰²

Naslednja anekdota priča predvsem o mladostniški zagnanosti in želji po adrenalinu. Odvila se je v noči iz 27. na 28. junij. Takrat sta naš sogovornik Mirko Ploj in njegov sodelavec Drago Berden šla na ogled kraja kaznivega dejanja, kjer je vojska streljala na pripadnike milice. Rezervni miličnik Robert Hvalc je pri tem umrl, njegov sodelavec Zdenko Lilek pa je utrpel hude poškodbe hrbtenice. Njun avto je takrat zapeljal v ograjo podjetja MTT Merinka na Žitni ulici. Naš sogovornik in njegov sodelavec, sta takrat »puzala« čez cel Magdalenski park, da sta prišla do ograje. Situacija je bila zelo nevarna, saj je zelo blizu bila takratna vojašnica Slave Klavore. Največja neumnost celotnega manevra je bila, po besedah našega sogovornika, v tem da bi lahko brez problema počakali, da bi se zdanilo. *»Kako smo bili butasti, da smo se izpostavljali v temi. Ampak to je mladostniški adrenalin,«* nam je dejal z nasmeškom na obrazu.¹⁰³

S tem pa dogodki te noči še niso bili končani. Iz vojašnice Slave Klavore je JLA namreč poslala pet vojakov. Vsi so bili oboroženi in poveljniki so jih poslali proti miličnikom, ki so bili blizu vojašnice. Med njimi je bil tudi naš sogovornik. V temi bi seveda lahko začeli streljati nanje, vendar tega niso storili. Fantje so prišli do njih in miličniki so ugotovili, da so vsi Slovenci, ki so takrat ravno služili vojaški rok. Hkrati so ugotovili tudi, da so puške, ki so jih mladi naborniki imeli v rokah, prazne. Miličnikom so povedali, da so poveljniki JLA izbrali samo slovenske vojake, da bi izzvali streljanje Slovencev na Slovence. Upali so, da bo

¹⁰² Več avtorjev, Miličniki v bran domovini, str. 220.

¹⁰³ Spomini Mirka Ploja, 22. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

na ta način na miličnike padla slaba luč iz novinarskega vidika ali pa da bi lahko sprovcirali še večji konflikt. Miličniki so fantom vrnilo orožje in ji poslali nazaj. Pri tem so jim še naročili, naj svojega poveljujočega oficirja prav lepo pozdravijo.¹⁰⁴

Miličniki so seveda skrbeli tudi za varnost svojih najbližjih. O tem priča tudi zgodba o tem, kako je eden izmed njih vpadel v lastno stanovanje. Zvečer je namreč poklical domov, a se mu nihče ni oglasil. Telefon pa je oddajal samo znak za zasedeno linijo. Pripovedovalec je vedel, da bi žena morala biti doma in jo je zato poskušal še nekajkrat poklicati, vendar je bil telefon vedno zaseden. Zaradi tega je okoli polnoči aktiviral skupino miličnikov in skupaj so odšli do njegovega stanovanja. Pripovedovalec je odklenil vrata in vstopil v stanovanje, njegovi sodelavci pa so medtem zavzeli bojne položaje na hodniku. Potem ko je preveril, ali je bilo vse v redu, je pripovedovalec ugotovil, da je bila samo slušalka napačno odložena. Dogodek je njegovi ženi ostal v globokem spominu, saj je v tišini noči slišala le glas korakov, ki so ga visoki škornji puščali po parketu. Koraki so se vse bolj približevali. Zatem je zagledala obris moža, do zob oboroženega, ki je odprl vrata in preveril, ali je vse v redu.¹⁰⁵

Zanimivo zgodbo nam je povedal tudi Drago Peklar. On je bil med osamosvojitveno vojno v bližini Središča ob Dravi. Spominja se, kako je z nekaj drugimi miličniki stal sredi njive v bližini železniškega nasipa. Imeli so nekaj strelnega orožja in en ali dva »armbrusta«. Dejstvo je bilo, da to ni bilo dovolj orožja in ne miličnikov, da bi lahko zaustavili JLA, če bi se ta odločila napasti. Kljub temu pa so imeli povelje, da morajo položaj zadržati za vsako ceno. *»No, pa ko bi se vsaj imeli kam skriti. Koruza nam je bila do gležnjev. Razmišljal sem o tem, da bi naše vodilne prosil, naj pridejo sem in mi pokažejo, kako naj se skrijem med to koruzo.«* Na srečo se je zgodba dobro iztekla in do spopadov ni prišlo.¹⁰⁶

Še eno zgodbo o mladostniški lahkomišelnosti, nam je povedal tudi Mirko Ploj: *»Na Pohorje sem peljal Soviča in Gajška [takratna podžupana]. Šli smo na Areh, saj je tam bil center vojnih ujetnikov. Takrat so mi rekli, da je dovolj, da imam s seboj jurišno puško. Zdaj ko razmišljam nazaj, bi nas lahko nekdo napadel in ubil, brez da bi na nas streljal. Samo podrl bi drevo ali pa na nas vrgel kamenje in bi bilo dovolj. Če bi danes to naredil, bi moral biti spredaj in zadaj še po en avto, ki bi nas spremljal. To pa še ni bilo vse. Vzdušje v mestu je bilo takrat precej napeto in novica, da so v stolpu Narodnega doma vojaki JLA namestili težko orožje, ni bila nič kaj spodbudna. Nastal je problem, kako se vrniti nazaj v mesto. Takrat mi*

¹⁰⁴ Spomini Mirka Ploja, 22. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

¹⁰⁵ Več avtorjev, Miličniki v bran domovini, str. 221.

¹⁰⁶ Spomini Draga Peklarja, 30. 10. 2020. Zapis hrani avtor.

je Sovič dejal, naj peljem kar normalno skozi, kar sem tudi storil. Sama sreča je bila, da noben ni prišel na idejo, da bi na nas streljal. Zdaj ko razmišljam za nazaj, sem res bil mlad in nor. Bili smo odlična tarča in še pomembne ljudi sem imel v avtu. Lahko bi rekel, da smo imeli več sreče kot pameti.»¹⁰⁷

To poglavje pa bomo zaključili z zelo poučno zgodbo o vsestranski uporabi korekturnega svinčnika – »edigs«¹⁰⁸. Dogodilo se je namreč, da so miličniki, medtem ko so počivali na osnovni lokaciji, postali žrtev napada z edigsom. Miličniki, ki so bili budni, so jim namreč, da jih ne bi preganjal čas, z edigsom polakirali nohte in premazali stekla ročnih ur. Na njihove visoke čevlje pa so jim z njim narisali smeške, med katerimi so bili žal vsi mrki. A bili so tudi miličniki, ki so spali kot zajec, z odprtimi očmi, in takim so uspeli polakirati le en noht. »Žrtev« lakiranih nohtov pa je postal tudi pobudnik tega početja. Ko ga je prevzel spanec, se je prebudil z lepo polakiranimi nohti in belim steklom svoje ročne ure. Od takrat se je tudi obuval v bele čevlje. Kljub temu se ni predal in je svoje humorne domislice nadaljeval za smeh in dobro voljo vseh.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Spomini Mirka Ploja, 22. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

¹⁰⁸ Več avtorjev, Miličniki v bran domovini, str. 224.

8. POMEN SAMOSTOJNE SLOVENIJE ZA MLAJŠO GENERACIJO

Tako kot se je uvod naloge začel z besedami Milana Kučana: "*Danes so dovoljene sanje, jutri je nov dan*", bi želeli tudi zaključiti našo nalogo. Tako kot so sanjale generacije pred nami, sanjamo tudi mi mladi, kajti na nas stoji svet. Še pomembnejše pa je, da to lahko storimo v lastni, samostojni državi. V naši Sloveniji, katere samostojnost, so izborili naši dedki in očetje.

Čeprav si naša generacija morda težje predstavlja, kaj se je dogajalo pred tridesetimi leti, pa se še predobro zavedamo, kako pomembno je, da lahko danes živimo v samostojni državi, v kateri lahko mi, Slovenci, svobodno odločamo o svoji usodi. Zdi se nam, da če si samostojen se sam lažje razviješ oz. napreduješ in da imaš tudi v svetu več besede, ker veš, kako je s stvarmi in dogodki okoli tebe. Ljudje imajo v svoji državi prav tako tudi več besede in njihovo mnenje bolj šteje, kot je pred tem. Jugoslavija je bila blaga komunistična država, ljudje so zaradi tega imeli določene omejitve npr. prehajanje mej, nošenje in prinašanje stari iz druge države, trgovine so bile bolj minimalistično obložene z izbiro stvari. Prav tako nisi smel izražati svojega mnenja, če je bilo negativno ali proti državi.

Skozi nastajanje raziskovalne naloge smo ugotovili, da smo bili Slovenci v času Jugoslavije podrejeni volji ljudi, ki so sedeli več sto kilometrov v stran, v Beogradu. Oni so odločali o tem, kako bomo živeli. Ugotovili smo, da je bila v bistvu edina stvar, ki je Jugoslavijo držala skupaj, Tito. Po njegovi smrti pa je naenkrat izbruhnulo vse nezadovoljstvo, ki je prepojilo vse narode v Jugoslaviji. Mislimo, da je to nezadovoljstvo v glavnem izhajalo iz različne stopnje razvitosti jugoslovanskih republik.

Slovenija je bila prej zelo razvita. Brez dvoma bi lahko rekli, da je bila celo najbolj razvita država Jugoslavije, a kljub temu ni imela toliko besede, kot bi si morda zaslužila. Zato se nam zdi prav, da se je naša država osamosvojila in si oblikovala svojo pot, pa čeprav je zaradi tega prišlo do nestrinjanja z Beogradom. Zdi se nam zelo pomembno, da so takrat Slovenci pokazali, da so enotni in želijo doseči svoje cilje. Bilo smo neuklonljivi, četudi smo se spoprijeli z zelo mogočnim nasprotnikom. Na koncu pa smo le zmagali in smo sedaj samostojni.

Čeprav smo mala država, menimo, da imamo velik potencial na gospodarskem, šolskem, kulturnem in športnem področju. V športu smo tudi kot del Jugoslavije najbolj izstopali. Imeli smo veliko uspešnih športnikov. Eden najboljših je bil gimnastična legenda Leon Štukelj, ki je osvojil 3 zlate olimpijske medalje. Celo NK Maribor je v času Jugoslavije igral z nogometnimi velikani Hajduk in Partizan ter jih tudi premagal. Zdi se nam, da smo Slovenci vedno imeli in še imamo ta športni tekmovalni duh in zelo močno voljo, ki sta nas tako v preteklosti, kot tudi danes, pripeljala do zmag in uspehov.

Nekateri ljudje sicer menijo, da je bilo v Jugoslaviji boljše prav zaradi razlogov, kot so: da si prej lažje, hitreje dobil delo, službo kot zdaj, ni bilo tako velike brezposelnosti. Ampak to je po našem mnenju samo nostalgija, saj za nazaj velikokrat stvari so videti lepše, kot so v resnici bile. Če smo iskreni in primerjamo dejstva, smo ljudje v današnjem času bolj izobraženi, imamo več dostopa do informacij, lahko prosto izražamo svoje mnenje, ne glede na to, ali je pozitivno ali ne. Prav zato je pomembno, da smo samostojni in demokratični.

In če pogledamo, samostojna država bomo kmalu že 30 let, to je kar dolga doba in kaj smo v tem času že vse dosegli, je osupljivo. Ter tako kot se je z besedami izrazil Milan Kučan: »Danes so dovoljene sanje, jutri je nov dan«, menimo tudi mi, da moramo biti pripravljeni na vse in da je to samo začetek nove samostojne države Slovenije in naše poti.

Ko smo izvedli krajšo anketo, je tudi ta pokazala, da velika večina vprašanih raje živi v Sloveniji in podpira njeno samostojnost. To nam je povedalo 58,6 % vseh vprašanih. Zanimivo je, da je 27,6 % podalo nevtralen odgovor. So namreč mnenja, da je tudi v Jugoslaviji bilo v redu in jim niti v prejšnji skupni državi niti v zdajšnji samostojni Sloveniji ni manjkalo ničesar. Manjši del vprašanih, 10,3 %, nam je zaupalo, da jim je bilo v Jugoslaviji boljše.¹⁰⁹

Opazili smo predvsem, da so nevtralen odgovor podali vprašani, ki so bili tudi v času osamosvojitve Slovenije starejši (stari med 20 in 35 let). Eden izmed anketirancev je podal odgovor, da je bilo po pripovedovanju staršev bolje v Jugoslaviji, saj je sam bil premlad, da bi lahko to ocenil.

Mi sami ne morem povedati, ali je boljše zdaj ali je bilo prej, saj nismo živeli v Jugoslaviji, a lahko po mnenju večine sklepamo, da je zdaj boljše.

¹⁰⁹ Rezultat ankete, izvedena 7. 12. 2020.

Nam je v Sloveniji iskreno živeti prav čudovito. Sicer se res kdaj pritožujemo, ker nimamo toliko stvari kot npr. V Združenih državah Amerike. Ampak ko pomislimo, da imamo mi bolj zdrave, kvalitetne stvari, nam ni žal. Zdi se nam, da je Slovenija varna država in v njej imamo občutek varnosti in stabilnosti. Tudi socialno smo preskrbljeni, imamo vse, kar potrebujemo za življenje. Lahko obiskujemo šole in postanemo, karkoli želimo. Tega veliko ljudi na svetu nima.

Menimo, da je samostojnost zelo pomembna in da smo Slovenci na plebiscitu naredili velik korak v skupno dobro in v napredek Slovenije nase države ter da je volja in neuklonljivost naših staršev in starih staršev omogočila, da lahko mi danes rečemo: »*Ponosni smo, da smo Slovenci, ponosni smo na našo Slovenijo*«.

9. ZAKLJUČEK

Vsak narod gre skozi zgodovino, vendar si vsi ne utirajo svoje poti. Nekaterim jo narekujejo drugi. Na srečo, smo si mi Slovenci lahko izborili svojo svobodo in samostojno hodimo po svoji poti skozi zgodovino.

Mladi raziskovalci smo se ob raziskovanju te zanimive tematike naučili, kako izdelati smiselno in zaokroženo nalogo, kako uporabimo literaturo in zgodovinske vire, ter kako vse to povežemo v smiselno celoto. Najpomembnejše, kar smo se naučili pri izdelavi naloge, je bilo to, da v naši neposredni okolici živi veliko ljudi, ki so bili z nami pripravljene deliti zanimive zgodbe, ki so nam olajšale razumevanje preteklosti. Skozi to smo se tudi naučili, kako pripraviti intervju in tega tudi analizirati ter smiselno vključiti v vsebino naloge.

Skozi raziskavo smo lahko potrdili vse naše hipoteze. Ugotovili smo, da je bila prav volja naroda tista, ki je preprečila mogočnemu nasprotniku, da bi nam vsilil svojo voljo. Naučili smo se, da pogum in enotnost lahko premaga vse ovire, pa če so še tako velike. Prav tako smo ugotovili, kako pomembno vlogo igrajo mediji pri informiranosti ljudi o aktualnih dogodkih, saj je prav informiranost in klic na pomoč iz strani medijev bil tisti, ki je pred učni center v Pekrah pripeljal veliko število ljudi.

Ob izdelavi raziskovalne naloge smo spoznali tudi, kakšen pomen ima poznavanje lokalne zgodovine. Težko nam je bilo si zamisliti, da se je samo skok od naših domov pisalo tako pomembno poglavje slovenske zgodovine. Čeprav od tega poglavja letos mineva zgolj trideset let, ga lahko postavimo ob bok vsem dogodkom do sedaj.

Veseli nas pa predvsem dejstvo, da so ljudje ponosni na to, da živimo v samostojni državi in da so bili pripravljene leta 1991 žrtvovati vse, da bi omogočili, da bi njihovi otroci živeli v samostojni državi in ne pod taktirko tujih narodov.

Za konec bi se tudi želeli zahvaliti vsem, ki so si vzeli čas in nam s svojimi spomini pomagali pri nastanku te raziskovalne naloge.

10. VIRI IN LITERATURA

LITERATURA:

- Kladnik T., Slovenska vojska v službi domovine, Ljubljana 2006.
- Razpotnik J., Snoj D., Raziskujem preteklost 9, Ljubljana, 2005.
- Več avtorjev, Enotni v zmagi: Osamosvojitve Slovenije, Ljubljana, 2006.
- Več avtorjev, Miličniki v bran domovine, Maribor, 2011.
- Več avtorjev, Velika ilustrirana zgodovina Slovencev, Ljubljana, 1999.
- Več avtorjev, Vzhodnoštajerska pokrajina v procesih osamosvajanja, Ljubljana, 2018.
- Več avtorjev, Začelo se je v Pekrah ..., Maribor, 2001.

VIRI:

- Delo, Slovesno so razglasili samostojnost Slovenije, št. 149, 27. 6. 1991, str. 1. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_DOC-I55R472S/index.html (28. 10. 2020).
- Delo, Vsaka pot se začne s prvim korakom Plebiscit je prvi korak na naši poti, št. 298, 24. 12. 1990, str. 2. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_DOC-UWPTZX2F/2/index.html (28. 10. 2020).
- Delo, Slovesno so razglasili samostojnost Slovenije, št. 149, 27. 6. 1991, str. 1. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_DOC-I55R472S/index.html (28. 10. 2020).
- Delo, Incident v Pekrah je zaostрил odnose med JLA in Slovenijo, št. 119, 24. 5. 1991, str. 1. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_DOC-767XRR0T/index.html (30. 10. 2020).
- Delo, Vojska pred Učnim centrom Pekre poskuša izzvati incidentne razmere, št. 119, 24. 5. 1991, str. 3. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_DOC-767XRR0T/2/index.html (30. 10. 2020).
- Delo, Ugrabljeni poveljnik prost, oklepno vozilo zmečkalo civilista, št. 120, 25. 5. 1991, str. 1. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-KJ3OBX88/index.html (30. 10. 2020).

- Delo, Mariborčani so ogorčeni, št. 120, 25. 5. 2020, str. 2. Dostopno na: https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-KJ3OBX88/2/index.html (30. 10. 2020).

SPLETNI VIRI:

- Wikipedija, Mestna občina Maribor. Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Mestna_ob%C4%8Dina_Maribor (20. 10. 2020).
- Wikipedija, Maribor. Dostopno na: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Maribor> (20. 10. 2020).
- Mestna občina Maribor, Naselja. Dostopno na: <https://www.maribor.si/povezava.aspx?pid=3793> (20. 10. 2020).
- Mestna občina Maribor, Lega in podnebje. Dostopno na: <https://www.maribor.si/povezava.aspx?pid=3794> (20. 10. 2020).
- Danes so dovoljene sanje, jutri je nov dan. Dostopno na: <http://www.bivsi-predsednik.si/up-rs/2002-2007/bp-mk.nsf/dokumenti/26.06.1991-90-92> (28. 10. 2020).
- Wikipedija, Anti-bureaucratic revolution. Dostopno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Anti-bureaucratic_revolution#Action_North (28. 10. 2020).
- Wikipedija, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. Dostopno na: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Criminal_Tribunal_for_the_former_Yugoslavia (27. 10. 2020).
- Wikipedija, Goran Hadžić. Dostopno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Goran_Had%C5%BEi%C4%87 (27. 10. 2020).
- Wikipedija, Breakup of Yugoslavija. Dostopno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Breakup_of_Yugoslavia#The_beginning_of_the_Yugoslav_Wars (27. 10. 2020).
- Wikipedija, Yugoslav Wars. Dostopno na: [https://en.wikipedia.org/wiki/Yugoslav_Wars#Kosovo_War_\(1998%E2%80%931999\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Yugoslav_Wars#Kosovo_War_(1998%E2%80%931999)) (27. 10. 2020).
- Wikipedija, Jugoslavija. Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Jugoslavija#Socialisti%C4%8Dna_Jugoslavija (27. 10. 2020).
- Wikipedija, Socialistična federativna republika Jugoslavija. Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Socialisti%C4%8Dna_federativna_republika_Jugoslavija (27. 10. 2020).

USTNI VIRI

- Spomini Draga Peklarja, 30. 10. 2020. Zapis hrani avtor.
- Spomini Jožeta Kerneže, 31. 10. 2020. Zapis hrani avtor.
- Spomini Bojana Lunežnika, 14. 12. 2020. Zapis hrani avtor.
- Spomini Jožefa Cvetka, 5. 1. 2021. Zapis hrani avtor.
- Spomini Mirka Ploja, 22. 1. 2021. Zapis hrani avtor.
- Spomini Ernesta Anželja, 23. 1. 2021. Zapis hrani avtor.

DRUGO

- Anketa, izvedena 7. 12. 2020.